PLAN VOOR LAND EN WATER

BELEIDSPLAN NATUUR EN MILIEU CARIBISCH NEDERLAND 2020-2030

Maart 2020

Ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Infrastructuur en Waterstaat en Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties

Dankbetuiging

Dit Beleidsplan natuur en milieu had niet zoveel thema's en onderwerpen kunnen omvatten zonder de steun van en goede samenwerking met de openbare lichamen van Bonaire, Saba en Sint Eustatius en de waardevolle bijdragen van talrijke belanghebbenden uit Caribisch Nederland en het Europese deel van Nederland. Hun bijdragen zijn voor ons onmisbaar geweest voor het opstellen van een hanteerbaar Beleidsplan natuur en milieu, waarbij wij ernaar gestreefd hebben om talrijke thema's te integreren in een plan dat zowel uitvoerig als uitvoerbaar is. Het uiteindelijke doel ervan is het behoud en het herstel van de unieke en belangrijke natuur van Caribisch Nederland, alsmede het tot stand brengen van veerkrachtige ecosystemen die op duurzame wijze kunnen worden gebruikt, met als resultaat een welvarende maatschappij op Bonaire, Saba en Sint Eustatius.

Foto voorpagina: Henk Jan Kievit (Shape)

Inhoudsopgave

Dankbetuiging 2

InhoudsopgaveTOC 3

1. Inleiding 5

1.1 Achtergrond 5

1.2 Beleidsdoelstelling 5

1.3 Geïntegreerde benadering 6

1.4 Plaatselijke context 7

1.5 Structuur 7

2. Achtergrond 8

2.1 Natuur, welzijn en de economie 8

2.2 Wettelijk kader 9

2.2.1 Internationale verplichtingen 9

2.2.2 Natuur 10

2.2.3 Wetgeving ten aanzien van milieu, ruimtelijke ontwikkeling en andere terreinen 10

2.3 Regionale samenwerking 12

2.3.1 Caribisch gebied 12

2.3.2 Binnen het Koninkrijk der Nederlanden 12

2.3.3 Binnen Caribisch Nederland 13

3. De staat van de natuur van Caribisch Nederland 14

3.1 Habitats en soorten 14

3.2Bedreigingen en drukfactoren 14

4. Strategische langetermijndoelen en -doelstellingen 17

Strategische doelen per eiland 18

Strategisch doel 1: De trend van koraalrifdegradatie keren om gezonde, veerkrachtige en herrezen koraalriffen te creëren die een waarborg vormen voor het welzijn in Caribisch Nederland 20

Strategisch doel 2: Herstel en behoud van de unieke habitats en soorten in Caribisch Nederland voor huidige en toekomstige generaties 23

Strategisch doel 3: Duurzaam gebruik van land en water voor de ontwikkeling van de lokale economie 25

Strategisch doel 4: Lokale voorwaarden scheppen voor duurzame resultaten van natuurbeleid in Caribisch Nederland 26

5. Waarborging van doeltreffende uitvoering en evaluatie 28

5.1 Uitvoeringsagenda's 28

5.2 Bestuur 28

5.3 Wetgeving en handhaving 29

5.4. Financiële middelen 30

5.4.1 Rijksoverheid 30

5.4.2 Lokale financiering 30

5.4.3 Financiële behoeften 31

5.5 Verslaglegging en evaluatie 31

5.6 Planning van de activiteiten 32

Bijlage 1 – Beschermde soorten **33**
Bijlage 2 – Geconstateerde drukfactoren en oorzaken **41**
Bijlage 3 – Mijlpalen per doelstelling voor de uitvoeringsagenda's **42**
Bijlage 4 – Monitoring en verslaglegging **47**
Bijlage 5 – Beschermde gebieden **49**

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Caribisch Nederland bestaat uit drie eilanden: Bonaire, Sint Eustatius en Saba, alle gelegen in de Caribische Zee. Sinds 2010 zijn alle eilanden onderdeel van Nederland en worden ze als openbare lichamen beschouwd. Qua bevolkingsomvang en oppervlakte is Bonaire het grootste eiland met 20 104 permanent ingezetenen, terwijl er op het moment van schrijven 3 138 mensen op Sint Eustatius en ongeveer 1 915 mensen op Saba wonen.

Caribisch Nederland herbergt een schat aan natuurlijke hulpbronnen die de plaatselijke bevolking – maar ook de regio en de rest van de wereld – tal van diensten op ecologisch, cultureel en economisch vlak bewijst. Het natuurtoerisme in Caribisch Nederland blijft niet beperkt tot activiteiten in zee, zoals snorkelen en duiken, maar omvat ook waardering voor het landschap van alle drie de eilanden. Voorbeelden van de schitterende en unieke eigenschappen van de eilanden zijn de 'Sababank', een van de grootste atollen ter wereld, die slechts enkele kilometers uit de kust van Saba ligt, en het 'elfenbos' en regenwoud op de top van de Mount Scenery op Saba. De 'Quill', een slapende vulkaan op Sint Eustatius waarvan de krater begroeid is met regenwoud, en de ongerepte koraalriffen rond Bonaire, die tot de mooiste en gezondste koraalriffen in het Caribisch gebied worden gerekend, zijn stuk voor stuk populaire natuurgebieden die doeltreffend behoud verdienen. De ecosystemen zijn ook in regionaal en mondiaal opzicht van groot belang. De kustwateren en riffen van alle drie de eilanden maken deel uit van beschermde mariene gebieden die internationaal erkend zijn. Ook een groot percentage van het terrestrische milieu is beschermd, bijvoorbeeld in de vorm van nationale parken of de vier waterrijke gebieden op Bonaire die op grond van de Overeenkomst van Ramsar worden beschermd. Daarnaast zijn op elk eiland in het kader van het EU Biodiversity and Ecosystem Servicies in overseas Territories and regions (BEST) initiatief belangrijke vogelgebieden (Important Bird Areas; IBA's) en sleutelgebieden voor biodiversiteit (Key Biodiversity Areas; KBA's) aangewezen. Zie bijlage 5 voor een overzicht van de beschermde gebieden.

Het welzijn en de welvaart van de eilanden en hun bewoners zijn sterk afhankelijk van de kwaliteit van de natuurlijke omgeving. Bonaire, Saba en Sint Eustatius hebben elk een unieke sociaaleconomische, culturele en ecologische context, maar hebben met dezelfde uitdagingen te maken, zij het in verschillende mate. Terwijl de gevolgen van extreme weersomstandigheden zoals stormen en orkanen zich nadrukkelijker op Saba en Sint Eustatius doen gelden, wordt de druk door bevolkingsgroei en toename van het toerisme duidelijker gevoeld op Bonaire.

Dit Natuur en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland (NMBP-CN) stelt deze gemeenschappelijke en specifieke onderwerpen aan de orde, met de bedoeling om een integraal kader te ontwikkelen waarop de komende tien jaar een beroep kan worden gedaan.

1.2 Beleidsdoelstelling

Het NMBP-CN beoogt een integraal kader te bieden dat ingaat op de verantwoordelijkheden, beleidsdoelstellingen en wettelijke verplichtingen die verband

houden met het beheer van de natuurlijke omgeving in Caribisch Nederland. Op grond daarvan zullen de openbare lichamen van elk van de drie eilanden, met steun van de Rijksoverheid, hun eigen specifieke uitvoeringsplannen ontwikkelen. Deze fungeren op elk eiland als de actieplannen voor het lokale natuur- en milieubeleid.

Het uiteindelijke doel van dit proces is het goed beheren van de natuurlijke omgeving waardoor een verantwoordelijk en duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen wordt vergemakkelijkt. Dit wordt bereikt door het veiligstellen en herstellen van ecologische processen en functies en door het aanpakken van de oorzaken en drukfactoren die steeds meer druk op deze fragiele systemen leggen. Ook Nederland heeft zich verbonden aan internationale overeenkomsten voor natuurbehoud en milieunormen die fungeren als richtsnoer voor verantwoordelijkheden op nationaal niveau. Dit NMBP-CN is bedoeld om de behoeften aan lokaal natuurbehoud en sociaaleconomische ontwikkeling af te stemmen op de nationale en internationale verplichtingen ten aanzien van biodiversiteitsdoelstellingen.

Bijzondere aandacht wordt besteed aan de bescherming en het herstel van koraalriffen en het zoveel mogelijk vergroten van hun veerkracht in het licht van de klimaatverandering. Het Nederlandse parlement heeft om een actieplan gevraagd voor het redden van de koraalriffen in Caribisch Nederland. Dit document vormt een specifiek antwoord op dat verzoek, gezien het feit dat er op milieuwetgeving gebaseerde beleidsinstrumenten in zijn opgenomen alsook projecten die de veerkracht van de koraalrif-ecosystemen vergroten.

Dit plan bouwt voort op het Natuurbeleidsplan Caribisch Nederland 2013-2017 en het rapport *Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017*[1]*.* Uit een evaluatie van dat plan kwamen diverse verbeterpunten naar voren, waaronder: betere samenwerking tussen ministeries, lokale bestuurders, de gemeenschappen en andere belanghebbenden door middel van een integrale benadering, de behoefte aan voldoende en structurele financiering overeenkomstig de lokale beheerscapaciteiten, en investeringen in duurzame capaciteit voor natuurbeheer met het oog op blijvende resultaten. De lessen die zijn getrokken, zijn in dit NMBP-CN verwerkt.

1.3 Geïntegreerde benadering

De complexe en interdisciplinaire uitdagingen ten aanzien van natuurbehoud en sociaaleconomische ontwikkeling in Caribisch Nederland vergen een geïntegreerde benadering die is toegesneden op de plaatselijke context. Om die reden worden in het NMBP-CN beleidsthema's aan de orde gesteld die een aanvulling vormen op natuurbehoud, zoals milieubeheer, landbouw, visserij, grenscontroles, kustontwikkeling, toerisme en goed bestuur. Daarnaast vragen grensoverschrijdende uitdagingen, zoals klimaatverandering en trekkende soorten, om een regionale en internationale focus.

De geïntegreerde structuur houdt in dat alle ministeries, en in het bijzonder die van Infrastructuur en Waterstaat (I&W), Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

[1] Debrot, A.O., Henkens, R.J.H.G., Verweij, P.J.F.M. (red.)*, 2018. Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017: Een eerste beoordeling van de staat (van instandhouding), bedreigingen en managementimplicaties van habitats en soorten in Caribisch Nederland.* Wageningen Marine Research Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen Marine Research rapport C086/17. 214 blz.

(BZK), Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), zullen samenwerken bij de uitvoering van dit NMBP-CN. Daarnaast werken de ministeries nauw samen met de openbare lichamen en de parkbesturen, die in belangrijke mate verantwoordelijk zijn voor het natuurbeheer op de eilanden. Er is een bottom-up-aanpak in gang gezet waarbij, afgezien van de plaatselijke overheden, relevante belanghebbenden uit een breed scala sectoren zijn betrokken. Hun bijdrage aan en inzet voor de diverse strategische doelen zijn in dit plan verwerkt.

Het is voor de nationale en plaatselijke overheden een grote uitdaging om gezamenlijk en in samenwerking met relevante belanghebbenden bevredigende antwoorden te formuleren op de uitgebreide thema's die onderdeel zijn van de geïntegreerde benadering. Alleen dan kunnen de onderliggende oorzaken van de aantasting van het milieu worden aangepakt en kan een stap worden gezet naar daadwerkelijk duurzame eilandgemeenschappen. Slechts door gezamenlijke inspanningen zoals deze kan het hoofd worden geboden aan de complexe aard van de uitdagingen die in het verschiet liggen.

1.4 Plaatselijke context

De plaatselijke context van de drie eilanden (Bonaire, Saba en Sint Eustatius) verschilt wat bedreigingen voor en druk op het milieu betreft. Veel van de in dit beleidsplan besproken bedreigingen en drukfactoren doen zich op alle eilanden voor, maar sommige zijn op het ene eiland dringender van aard dan op het andere. Bonaire heeft een toename van de bevolking doorgemaakt en moet grotere aantallen bezoekers verwerken. Op Saba zijn afkalving van het eiland, afvalbeheer en invoerafhankelijkheid kritieke punten die moeten worden aangepakt. Sint Eustatius ondergaat een langzame maar wijdverbreide aantasting van zijn natuurlijke omgeving die tot erosie leidt, waardoor de veerkracht van zijn koraalriffen wordt ondermijnd en landverlies optreedt. De prioriteiten van de eilanden en hun inzet voor de diverse strategische doelen van dit NMBP-CN lopen dan ook uiteen.
De bevorderlijke omstandigheden bepalen welke strategische doelen, binnen de eigen plaatselijke context, haalbaarder zijn dan andere.

1.5 Structuur

In het volgende deel van dit plan wordt de sociaaleconomische achtergrond van natuurbehoud in Caribisch Nederland beschreven. Ten behoeve van een grondig begrip van de taken en verantwoordelijkheden wordt het wettelijk kader op lokaal, nationaal en internationaal niveau uitvoerig besproken. In hoofdstuk 3 wordt de staat van de natuur in Caribisch Nederland beschreven alsook de onderliggende oorzaken en drukfactoren die in de afgelopen decennia tot aantasting van het milieu hebben geleid. Na gedegen inzicht te hebben verkregen in de sociaaleconomische, juridische en ecologische context, worden in hoofdstuk 4 de strategische doelen en onderliggende doelstellingen van dit NMBP-CN ter sprake gebracht. Tot slot worden de elementen beschreven die een doeltreffende uitvoering en evaluatie van dit NMBP-CN moeten waarborgen.

2. Achtergrond

2.1 Natuur, welzijn en de economie

Over de bijdrage van de natuur aan de Caribische eilandeconomieën en aan het welzijn van de inwoners bestaat in het geval van Bonaire, Saba en Sint Eustatius geen enkele twijfel. Het besef is ontstaan dat een gebrek aan investeringen in de lokale ecosystemen negatieve gevolgen zal hebben voor het welzijn van de huidige en toekomstige generaties op de eilanden. Om ervoor te zorgen dat de door de natuurlijke omgeving geleverde diensten blijven bijdragen aan de maatschappij en de lokale economie, is het cruciaal om door middel van een geïntegreerd kader ondersteuning te verlenen.

De economieën van de eilanden van Caribisch Nederland zijn zeer afhankelijk van onder andere toerisme en visserij, en derhalve van de natuurlijke omgeving. Gemiddeld genomen komt de directe en indirecte toegevoegde waarde van het toerisme voor de lokale economie van Bonaire neer op ongeveer 30% van het bruto binnenlands product (bbp) en is ruwweg 23% van de werkgelegenheid binnen de plaatselijke gemeenschap aan het toerisme gerelateerd. Ook voor Saba en Sint Eustatius geldt dat toerisme een van de voornaamste economische sectoren is.

De koraalriffen leveren een voorname bijdrage aan de opbrengsten die de toeristenindustrie op de eilanden genereert. Naar schatting komt respectievelijk 70% en 60% van de toeristen naar Bonaire en Sint Eustatius om te duiken. De eilanden zijn sterk afhankelijk van terugkerende bezoekers die komen voor de natuurlijke onderwateromgeving: 55% van de toeristen op Bonaire is terugkerende bezoeker en slechts 10% van die bezoekers is ook bereid terug te komen als de koraalriffen zijn aangetast. Caribisch Nederland beschikt, gezien zijn ongerepte natuur, over een aanzienlijk concurrentievoordeel in de aantrekkende markt van het ecotoerisme. In andere delen van het Caribisch gebied is al sprake van massatoerisme met de gevolgen voor koraalriffen en ecosystemen.

De unieke Sababank omvat het grootste gebied koraalriffen in Caribisch Nederland en strekt zich uit over een lengte van ongeveer 75 kilometer. Zij bevat daarnaast de rijkste zeewiervelden van de regio, uitgebreide zachte-koraalwouden, kraamgebieden voor haaien en bultrugwalvissen en een grote diversiteit aan vissoorten. De bank onderhoudt een commerciële kreeft- en snappervisserij die de economie van Saba jaarlijks zo'n 2 miljoen Amerikaanse dollar oplevert (4% van het bbp). De Sababank kent een grote verscheidenheid aan en bedekkingsgraad van vrijlevende koralen die uniek[2] zijn voor de regio en daarbuiten. Effectief hulpbronnenbeheer is noodzakelijk voor bescherming en duurzaam gebruik daarvan.

Er zijn grote investeringen gedaan in natuurbehoud, beheer en (wetenschappelijk) onderzoek, met name voor de koraalriffen van Caribisch Nederland die voor onderzoekers wereldwijd aantrekkelijk zijn gebleken. Zij zijn ook van internationaal belang; Bonaire en Curaçao werken samen aan de voordracht van hun kustwateren voor de status van Unesco-Werelderfgoed.
Uiteraard spelen natuurgebieden vaak een belangrijke rol bij het reguleren en verminderen van de consequenties van milieustress. Afgezien van de financiële

[2] https://link.springer.com/article/10.1007/s12526-017-0712-5, geraadpleegd op 29 oktober 2019.

voordelen die rechtstreeks aan de koraalriffen worden ontleend, vervullen zij ook een cruciale taak als natuurlijke kering die de kusten van Sint Eustatius en Bonaire beschermt (gezien zijn steil oplopende kust speelt dit voor Saba in mindere mate) en die waarschijnlijk toenemend zullen blootstaan aan tropische stormen. Dankzij investeringen in het behoud van de gezonde koraalriffen blijven zij in staat om de schade van extreme weersomstandigheden en natuurrampen te beperken.

De natuur vormt de basis voor veel sociale en culturele aspecten van de eilandgemeenschappen, zoals een gezonde leefomgeving, sociale samenhang en de lokale cultuur. De culturele identiteit van de plaatselijke gemeenschap van Bonaire is bijvoorbeeld nauw verbonden met de zee, en zijn inwoners worden als '*Homber di Laman*' (mensen van de zee) gezien. Hun volkslied, vlag en hun hele geschiedenis zijn verbonden met het zeewater. Ook de culturele geschiedenis en identiteit van Sint Eustatius en Saba zijn verankerd in hun mariene ecosystemen, waarin nog altijd schatten uit de opwindende geschiedenis van hun inwoners kunnen worden gevonden.

Zonder gezonde ecosystemen, kortom, kan er geen sprake zijn van welvarende, duurzame economieën op de eilanden van Caribisch Nederland. Zoals aangegeven in *Staat van de Natuur 2017 Caribisch Nederland* [3] verkeren de ecosystemen en karakteristieke soorten op de eilanden in een slechte gezondheidstoestand. Dit vraagt om dringende en concrete maatregelen ter bescherming van het welzijn en de economieën van de drie eilanden. De bedoeling van dit geïntegreerde NMBP-CN is om een kader met strategische doelen en doelstellingen te ontwikkelen waarmee de natuur van Caribisch Nederland kan worden behouden en hersteld en door huidige en toekomstige generaties duurzaam kan worden gebruikt.

2.2 Wettelijk kader

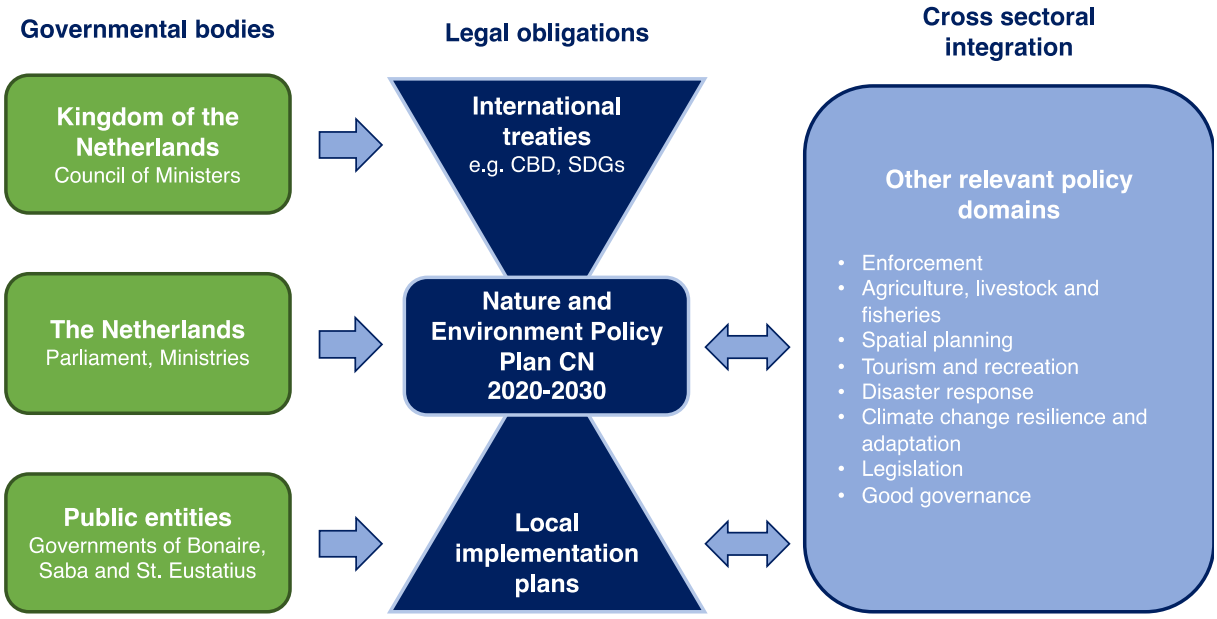
2.2.1 Internationale verplichtingen

Het Koninkrijk der Nederlanden is partij bij veel internationale verdragen en overeenkomsten, waaronder het Verdrag inzake biologische diversiteit (CBD) dat gericht is op de internationaal overeengekomen biodiversiteitsstreefdoelen (Aichi-streefdoelen), de Overeenkomst van Ramsar inzake watergebieden (zoals het Lac en het Pekelmeer), het Verdrag van Cartagena inzake de bescherming en ontwikkeling van het mariene milieu in het Caraïbisch gebied, alsook de protocollen daarbij betreffende speciaal beschermde gebieden en wilde dieren en planten (SPAW) en verontreiniging afkomstig van bronnen en activiteiten op het land (LBS), het Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten (CMS), de Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde soorten wilde dieren en planten (CITES), de Internationale Walvisvaartcommissie (IWC) en het Inter-Amerikaans Verdrag inzake de bescherming en het behoud van zeeschildpadden (IAC). Daarnaast heeft het Koninkrijk der Nederlanden ermee ingestemd zich te zullen inzetten voor het bereiken van de door de VN vastgestelde duurzameontwikkelingsdoelstellingen[4] (SDG's) en daar verslag van te doen.

[3] Debrot, A.O., Henkens, R.J.H.G., Verweij, P.J.F.M. (red.)*, 2018. Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017: Een eerste beoordeling van de staat (van instandhouding), bedreigingen en managementimplicaties van habitats en soorten in Caribisch Nederland.* Wageningen Marine Research Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen Marine Research rapport C086/17. 214 blz.
[4] See https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/

2.2.2 Natuur

Caribisch Nederland heeft merendeels eigen wetten en regelgeving, de zogeheten BES-wetten. Binnen dit wettelijke kader hebben de openbare lichamen hun eigen lokale wetgeving. De verplichtingen die voortvloeien uit internationale verdragen en overeenkomsten, zijn in die wetgeving opgenomen (Wet grondslagen natuurbeheer en bescherming BES). Op grond van die wet moet de minister een natuurbeleidsplan Caribisch Nederland ontwikkelen. Ook verlangt die wet van de eilandsraad dat deze de biodiversiteit beschermt, en wat dat betreft zijn de verplichtingen uit hoofde van het Biodiversiteitsverdrag (CBD) van toepassing. Het CBD schrijft de ontwikkeling van nationale strategieën en actieprogramma's inzake biodiversiteit (NBSAP's) voor. Het ministeriële natuurbeleidsplan behelst dus niet slechts de nakoming van de eis om een dergelijk plan te ontwikkelen, maar het fungeert ook als zo'n NBSAP voor de regio Caribisch Nederland. Voorts legt de Wet grondslagen natuurbeheer en bescherming BES de openbare lichamen van Bonaire, Saba en Sint Eustatius de verplichting op om op eilandniveau een natuurplan te ontwikkelen (de uitvoeringsplannen), die moeten zijn afgestemd op het kader van het NMBP-CN. Zie Afbeelding 1 voor een schematische weergave.

Afbeelding 1 Overzicht van de juridische verplichtingen binnen het Koninkrijk der Nederlanden ten aanzien van natuurbehoud

Daarnaast vormt plaatselijke wet- en regelgeving een instrument voor de bewerkstelliging van de beleidsdoelstellingen van het NMBP-CN.

2.2.3 Wetgeving ten aanzien van milieu, ruimtelijke ontwikkeling en andere terreinen

Voor het behoud, herstel en duurzaam gebruik van de ecosystemen zijn veel andere wettelijke kaders relevant. Deze kaders hebben onder meer betrekking op natuur, milieu, economische ontwikkeling en ruimtelijke ordening inzake mariene en terrestrische activiteiten, zoals visserij en landbouw.

Milieuwetgeving
De Wet VROM BES richt zich op milieuvervuiling en milieueffectrapportages, aangevuld met andere onderwerpen die in een milieubeleidsplan aan bod behoren te komen. In dit NMBP-CN zijn de instrumenten voor milieubeleid, voor zoverre die van belang zijn voor het regelen van de druk op de koraalriffen, opgenomen en is daaraan prioriteit toegekend. Het milieubeleid in dit plan heeft betrekking op onderwerpen als afvalwater, valbeheer, erosie en vervuiling. De Wet VROM BES verschaft het kader voor het milieubeleid van de nationale en lokale overheden. Daaronder valt ook de uitgifte van vergunningen alsook de inspectie, monitoring en handhaving van het milieubeleid. De landelijke overheid onderzoekt momenteel op welke wijze de Wet VROM BES en daarop gebaseerde uitvoeringsregelgeving ter ondersteuning en versterking van het NMBP-CN kunnen dienen.

Ruimtelijke ontwikkeling
De Wet grondslagen ruimtelijke ontwikkelingsplanning BES is belangrijk voor het realiseren en garanderen van diepere en effectievere beleidsintegratie. De uitvoering van de procedure ruimtelijke ordening moet in overeenstemming zijn met de inspanningen ten behoeve van natuurbehoud en milieubeheer. Ruimtelijke ordening omvat, faciliteert en verbindt veel van de hierboven genoemde regelgeving bevoegdheden en versterkt die daarmee. De landelijke overheid onderzoekt momenteel op welke wijze de Wet grondslagen ruimtelijke ontwikkelingsplanning BES ter ondersteuning en versterking van het NMBP-CN en lokale ruimtelijke ordeningsplannen kan dienen.

Beschermde gebieden
De aanwijzing en wettelijke bescherming van natuurgebieden is voorbehouden aan het bestuursorgaan van elk eiland. De eilanden beslissen zelf welke gebieden moeten worden beschermd. Hun besluitvorming moet zijn ingegeven door de criteria die zijn beschreven in internationale verdragen en overeenkomsten, zoals SPAW, Ramsar en het CBD. Het is belangrijk dat er een uitgebreid stelsel van beschermde gebieden komt, met specifieke vormen van beheer ter waarborging van het behoud van biologische diversiteit, rekening houdend met grootte en onderlinge verbindingen, zodat wordt voorkomen dat diersoorten opgesloten raken in gebieden die te klein zijn om hun voortbestaan te garanderen. In bijlage 5 worden de diverse soorten beschermde gebieden beschreven.

Visserij
In de Visserijwet BES is bepaald dat voor Caribisch Nederland visserijbeleid en beheerplannen moeten worden ontwikkeld. De strategische doelen en activiteiten van het visserijbeleid en de beheerplannen BES in het NMBP-CN zullen nauw worden verweven met en afgestemd worden op de strategische doelen en activiteiten van het NMBP-CN.

Andere relevante regelgeving
Belangrijke wettelijke kaders op het vlak van economische ontwikkeling, de integratie van duurzame beheerpraktijken en het verminderen van de klimaatdruk zijn onder meer de Wet Elektriciteit en drinkwater BES en de Wet Kamer va Koophandel BES voor duurzaam ondernemen. De Wet Maritiem Beheer BES, de Regeling uitvoering Wet voorschriften bestrijdingsmiddelen BES en de BES-regeling inzake onderwerpen die te maken hebben met veterinaire zaken, fytosanitaire aangelegenheden en

dierenwelzijn kunnen voor de realisatie van de in het NMBP-CN opgenomen beleidsdoelstellingen van belang zijn. De Wet Financiën BES heeft bovendien betrekking op regelgeving ten aanzien van de financiering, de uitvoering en de verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen de Rijksoverheid in Den Haag en de bestuursorganen van de eilanden.

De verantwoordelijkheid voor besluitvorming, financiering, toezicht en stimulering ligt bij zowel de landelijke als de lokale overheid, terwijl de bestuursorganen van de eilanden, gesteund door de Rijksoverheid, verantwoordelijk zijn voor het opzetten, presenteren en uitvoeren van acties die voortvloeien uit hun uitvoeringsplannen in het kader van het NMBP-CN.

2.3 Regionale samenwerking

2.3.1 Caribisch gebied

Regionale samenwerking kan bijdragen aan de verdere beleidsvorming en het overwinnen van gezamenlijke problemen. De nadere regionale samenwerking is gericht op de naburige landen Saint Kitts en Nevis, Venezuela, Frankrijk, de Dominicaanse Republiek, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Memoranda van overeenstemming zijn ondertekend met Nederland inzake het *Yarari*-reservaat, met de Verenigde Staten inzake het Stellwagen Bank Marine Mammal Sanctuary, en met Frankrijk inzake het Franse *Agoa*-reservaat. Nederland neemt ook deel aan diverse regionale organisaties voor visserijbeheer (ROVB's), en in het bijzonder aan de Visserijcommissie voor het centraal-westelijke deel van de Atlantische Oceaan (WECAFC), die vooralsnog een louter adviserende status kent, maar bezig is uit te groeien tot een organisatie met de bevoegdheid om beperkingen en verplichtingen op te leggen waaraan de leden gehouden zijn; aan het informele Western Hemisphere Migratory Species Initiative (WHMSI), en aan het Internationaal koraalinitiatief (ICRI) en diens initiatief Global Coral Reef Monitoring Network Caribbean (GCRMN-Caribbean). (Zie bijlage 2 voor een overzicht van en toelichting op de betreffende internationale verdragen en overeenkomsten). Als leden van de associatie van de landen en gebieden overzee (OCTA) van de Europese Unie hebben alle eilanden ook de Declaration on Oceans getekend ter onderstreping van de noodzaak van het behoud van het mariene milieu.

2.3.2 Binnen het Koninkrijk der Nederlanden

Hierbij gaat het om alle eilanden in het Caribisch gebied die deel uitmaken van het Koninkrijk der Nederlanden: Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Binnen het Koninkrijk der Nederlanden hebben alle eilanden, met uitzondering van Aruba, een memorandum van overeenstemming (MvO) ondertekend betreffende het beheer van de mariene biodiversiteit en visserij in de wateren van de exclusieve economische zone (EEZ) van het Caribische deel van het Koninkrijk. Uit hoofde van het MvO, dat nauw aansluit bij een beheerplan voor de EEZ, is een commissie opgericht dat bestaat uit vertegenwoordigers namens alle ondertekenaars. De commissie komt tweemaal per jaar bijeen om de uitvoering van het EEZ-beheerplan te coördineren en toe te zien op actief beheer van de EEZ.

De Dutch Caribbean Nature Alliance (DCNA) vormt een ander samenwerkingsinstrument en betreft een netwerk waarin de beheerorganisaties voor beschermde gebieden van alle drie de eilanden zich hebben verenigd. De DCNA is een belangrijke partner van het ministerie van LNV die de samenhang tussen

Caribisch Nederland en de andere Nederlandse Caribische eilanden op het vlak van natuurbehoud versterkt.

2.3.3 Binnen Caribisch Nederland

Op BES-niveau bestaat de Visserijcommissie BES, samengesteld uit afgevaardigden van elk van de drie openbare lichamen, het ministerie van LNV plus een onafhankelijke voorzitter. De Visserijcommissie vergadert tweemaal per jaar over adviezen aan de minister inzake visserijvergunningen. Het is de bedoeling van de Visserijcommissie om, als onderdeel van een stappenplan voor evaluatie en aanpassing van de visserijregelgeving voor de BES, haar adviserende taak langs formele weg uit te breiden tot andere aspecten van het visserijbeheer.

Verder blijven de openbare lichamen en eilandorganisaties hard werken aan de duurzame ontwikkeling van de eilanden, onder andere door de uitvoering van strategische plannen voor duurzaam toerisme en verboden op wegwerpplastic en schadelijke zonnebrandmiddelen. Er bestaan diverse plaatselijke voorschriften voor de bescherming, het behoud en het duurzaam gebruik van de natuurlijke hulpbronnen aldaar.

3. De staat van de natuur van Caribisch Nederland

3.1 Habitats en soorten

Caribisch Nederland is onderdeel van de Caribische “biodiversiteitshotspot”, die gekenmerkt wordt door de aanwezigheid van talrijke inheemse soorten. Caribisch Nederland telt ten minste 200 inheemse soorten en 143 bedreigde soorten die afhankelijk zijn van specifieke habitats en ecosystemen van internationaal gewicht. Het betreft onder meer koraalriffen, gebieden in de open zee en diepzeegebieden, mangroven, zeegrasbedden, zoutpannen en zoutmeren (saliñas), stranden, en uit droge of tropische bossen en nevelwoud bestaande ecosystemen. In bijlage 1 staat een overzicht van de belangrijkste dieren- en plantensoorten in Caribisch Nederland.

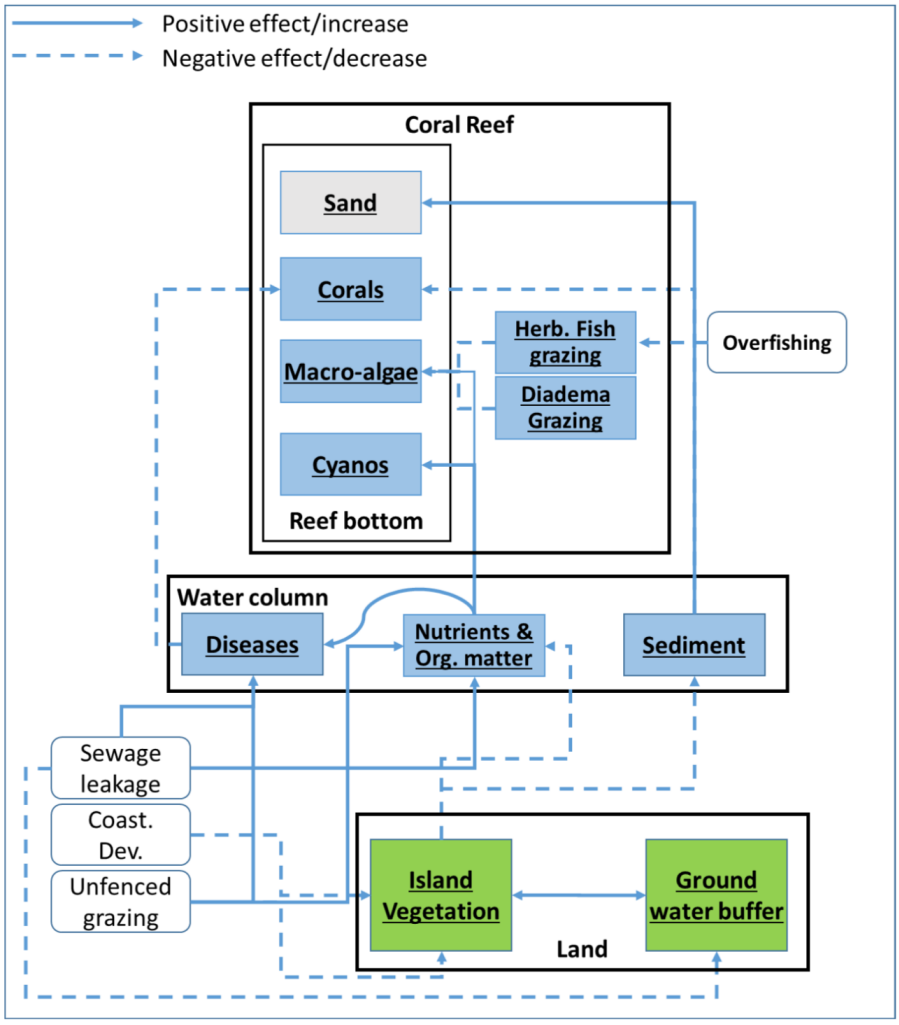
In het rapport *Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017*[5] wordt de toestand van de ecosystemen en soorten in Caribisch Nederland beschreven. De auteurs concluderen dat de biodiversiteit van Caribisch Nederland zich zonder uitzondering in een *matige* tot *zeer ongunstige* staat bevindt. Dit geldt zowel voor de ecosystemen als voor de daarvan afhankelijke soorten en soortgroepen. In 2019 zijn de Eerste en de Tweede Kamer geïnformeerd over de staat van de natuur in Caribisch Nederland.

Ook in het recente zesde nationale rapport van het Koninkrijk der Nederlanden in het kader van het Verdrag inzake biologische diversiteit (CBD, september 2019) wordt een zeer ongunstige staat van de natuur geschetst, geconcludeerd dat in Caribisch Nederland slechts vier van de twintig Aichi-streefdoelen van het CBD zijn gehaald, en de noodzaak onderstreept van acties voor instandhoudingsbeheer.

3.2 Bedreigingen en drukfactoren

In het rapport *Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017* wordt bovendien gemeld dat de bestaande aanpak van bedreigingen en drukfactoren in Caribisch Nederland tekortschiet. De hoofdzakelijk negatieve trends zullen zich hoogstwaarschijnlijk doorzetten, want er is geen reden om aan te nemen dat het biodiversiteitsverlies zal worden afgeremd of tot staan zal worden gebracht. Over het algemeen geldt dat veel bedreigingen en drukfactoren in kaart zijn gebracht, maar dat er te weinig wordt ondernomen om de gevolgen van die bedreigingen en drukfactoren te stoppen of te verlichten. Het rapport stelt dat aanhoudend nietsdoen ten aanzien van de belangrijkste bedreigingen en drukfactoren zal leiden tot een voor 100% *matige* of zelfs *zeer ongunstige* staat van de natuur. Bovendien zijn de ecosystemen waarvan is vastgesteld dat die in een ongunstige staat verkeren, onvoldoende veerkrachtig om de effecten van klimaatverandering nu en in de toekomst op te kunnen vangen. Zie afbeelding 2 voor een overzicht van de voornaamste bedreigingen voor koraalrif-ecosystemen.

[5] Debrot, A.O., Henkens, R.J.H.G., Verweij, P.J.F.M. (red.)*, 2018. Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017: Een eerste beoordeling van de staat (van instandhouding), bedreigingen en managementimplicaties van habitats en soorten in Caribisch Nederland.* Wageningen Marine Research Wageningen UR (University & Research centre), Wageningen Marine Research rapport C086/17. 214 blz.

Afbeelding 2 – Schematische weergave van de belangrijkste elementen van het koraalrif-ecosysteem en lokale stressfactoren

Afbeelding 2 geeft een overzicht van de voornaamste bedreigingen voor koraalrif-ecosystemen in Caribisch Nederland (bron: *Achteruitgang koraalriffen Caribisch Nederland: oorzaken en mogelijke oplossingen voor koraalherstel*[6]). Bevolkingsgroei en toegenomen economische activiteit (met name in de toerismesector) hebben geleid tot grotere gevolgen van afvalwater en de productie van vast afval. Daarnaast zijn kustontwikkeling en loslopend vee verantwoordelijk voor ernstige aantasting van het terrestrisch milieu, hetgeen tot een hoog niveau van erosie heeft geleid. Deze processen hebben gezorgd voor een niveaudaling van de grondwaterbuffer en een toename van nutriënten, sediment, ziekten en de algehele vervuiling van de waterkolom langs de kust. In combinatie met overbevissing op plantenetende vissoorten, diverse ziekten en extreme weersomstandigheden hebben deze drukfactoren geleid tot een omslag in de koraalrif-ecosystemen van Caribisch Nederland. Terwijl de riffen vroeger met koralen waren bedekt, wordt de rifbodem nu gedomineerd door macroalgen en cyanobacteriën.

De belangrijkste oorzaken en drukfactoren die aan koraalrifdegradatie ten grondslag liggen, vormen ook een bedreiging voor andere mariene en terrestrische

[6] Meesters, E.h., Becking, L.E., van der Gees, M. (2019) *Achteruitgang koraalriffen Caribisch Nederland: oorzaken en mogelijke oplossingen voor koraalherstel,* Wageningen Marine Research rapport C061/19

ecosystemen. Factoren van algemene aard, zoals bevolkingsgroei, toerisme en loslopend vee hebben ernstige aantasting van droge en tropische bossen, mangroven, zeegrasbedden, stranden en saliñas veroorzaakt. Dit verlies aan leefomgeving, in combinatie met invasieve soorten en toegenomen verstoringen, heeft aanzienlijke gevolgen gehad voor veel populaties belangrijke soorten. In bijlage 2 staat een volledig overzicht van de specifieke bedreigingen en drukfactoren die door belanghebbenden, deskundigen en in de bovengenoemde rapporten zijn geconstateerd.
De ongunstige staat van de waardevolle ecosystemen in Caribisch Nederland en het onvermogen om de oorzaken van en druk ten gevolge van de aantasting van het milieu effectief aan te pakken, vormen de basis voor de doelstellingen die in dit NMBP-CN voor Caribisch Nederland worden aangegeven.

4. Strategische langetermijndoelen en -doelstellingen

Dit NMBP-CN is bedoeld om een functioneel kader te creëren ter ondersteuning van een visie waarin de natuur van Caribisch Nederland goed gedijt en door huidige en toekomstige generaties op duurzame wijze kan worden gebruikt. Op die wijze kan het welzijn van de eilandbewoners, inclusief hun cultuur en tradities, worden gewaarborgd. Zodoende kan de natuur de basis vormen voor een duurzame lokale economie en kunnen investeringen worden gedaan om ecosystemen en soorten te wapenen tegen plaatselijke, regionale en mondiale drukfactoren en bedreigingen.

Deze doelstellingen bepalen het geïntegreerde natuurbeleid in Caribisch Nederland voor de komende tien jaar en daarna, zodat de natuur van de Caribische eilanden in 2050 ten slotte de gunstige staat kan bereiken overeenkomstig de indeling van de *Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2017*.

Elk eiland stelt binnen dit kader zijn eigen prioriteiten. Deze prioriteiten krijgen handen en voeten dankzij lokale uitvoeringsplannen van de eilanden en worden met steun van de Rijksoverheid gerealiseerd. De nationale en lokale overheden hebben hoge prioriteit toegekend aan de koraalriffen en benadrukken, net als de belanghebbenden op de eilanden, dat terrestrische en mariene ecosystemen intrinsiek met elkaar verbonden zijn. Dit NMBP-CN streeft naar een holistische benadering die op zowel land als water is gericht. Als de ecosystemen en soorten weer een gunstige staat bereiken, wordt daarmee een bijdrage geleverd aan het duurzame gebruik van de ecosystemen en de ecosysteemdiensten van de eilanden. Dit draagt weer bij aan duurzame lokale economieën waarbij het welzijn van de eilandbewoners, nu en in de toekomst, gebaat is.

Vision A prosperous society and cultural identity in balance with a resilient and healthy natural environment.		
Strategic goal 1 Reverse coral coral reef degradation to enhance wellbeing in the CN	**Strategic goal 2** Restore and conserve the unique habitats and species in the CN	**Strategic goal 3** Sustainable use of land and water for the development of the local economy
1.1 Control erosion and runoff	2.1 Conservation and restoration of key habitats	3.1 Sustainable fisheries
1.2 Effective waste and wastewater management	2.2 Conservation of keystone and flagship species	3.2 Tourism industry in balance with nature conservation
1.3 Coral reef restoration	2.3 Prevent new and control established invasive species	3.3 Invest in sustainable local food production
Strategic goal 4 Create the local conditions to ensure sustainable results of nature policy in the CN		
4.1 Create awareness through education and training	4.2 Create employment through investments in nature	4.3 Develop a structural research agenda

Afbeelding 3 – Schematische weergave van de strategische doelen en doelstellingen

In het hiernavolgende deel worden de doelen voor behoud, herstel en duurzaam gebruik van de natuur in Caribisch Nederland beschreven, alsook de onderliggende doelstellingen voor de duur van dit NMBP-CN (2020-2030). Er zijn in totaal vier strategische doelen en twaalf doelstellingen vastgesteld (afbeelding 3). In de jaarlijkse Voortgangsrapportage Natuur van het ministerie van LNV zal het parlement worden geïnformeerd over de geboekte vooruitgang in het bereiken van deze strategische doelen. Voor een checklist met mogelijke acties per doelstelling wordt verwezen naar bijlage 3. Zoals eerder is opgemerkt stelt elk eiland zijn eigen prioriteiten. Deze zullen nader worden omschreven in de uitvoeringsagenda's. In het volgende gedeelte worden per eiland de belangrijkste thema's beschreven.

Strategische doelen per eiland

Voor Bonaire is werken aan veerkrachtige en gezonde koraalriffen een speerpunt. Gezonde koraalriffen zorgen voor een hoger welzijn van de eilandbewoners en dragen bij aan hun culturele identiteit, aan de volksgezondheid en aan duurzame economische ontwikkeling. Het concept "*Blue Destination*" is een voorbeeld van deze methode. Om tot die duurzame ontwikkeling te komen, moet een antwoord worden gevonden op de grote uitdaging die erosiebestrijding met zich meebrengt. De geitenhouderij moet worden geprofessionaliseerd en ook de problematiek rond loslopende dieren moet worden aangepakt. Ook inclusieve en duurzame ruimtelijke ontwikkeling is voor het eiland van cruciaal belang. Een efficiënte behandeling van afvalwater is van groot belang. Dit kan ertoe bijdragen dat de duurzame landbouw in toenemende mate op eigen benen kan staan en minder afhankelijk wordt van invoer. Tot slot heeft Bonaire als prioriteit gesteld dat het snel en doeltreffend wil reageren op de instroom van sargassum. De belanghebbenden willen de gevolgen van sargassum voor de lokale ecosystemen en de mogelijke consequenties voor de volksgezondheid voorkomen dan wel beperken. Al deze prioriteiten zijn gebaseerd op een duurzaam Bonaire, dat door een stabiele omgeving wordt omsloten en iedereen kansen biedt.

Bonaire: Caribische Flamingo (bron: Hans Smulders)

In het geval van Saba is het bijzonder belangrijk dat het herstel en de opleving van de gezondheid van de ecosystemen voordelen oplevert voor de eigen bevolking, in de vorm van betere ecosysteemdiensten. Het weghalen van alle loslopende geiten moet niet alleen tot minder erosie leiden, maar huishoudens ook de kans bieden om hun eigen groenten en fruit te verbouwen. Herbebossing leidt niet alleen tot minder erosie, maar ook tot de terugkeer van inheemse plantensoorten. Een andere uitdaging waarvoor Saba staat, is een betere verwerking van vast afval. Saba wil de overstap maken naar een kringloopeconomie, zodat kansen worden geschapen om afval om te zetten in commerciële producten, zoals souvenirs voor toeristen, of in compost en kunstmest voor de lokale landbouw, en tegelijkertijd lokale deskundigheid inzake de kringloopeconomie wordt opgebouwd. Een andere strategisch doel van Saba is het herstel van zijn koraalriffen, bijvoorbeeld door middel van nieuwe en grotere koraalkraamkamers. Deze riffen spelen een belangrijke rol in de eilandeconomie. De gemeenschap van Saba begrijpt dat het centraal stellen van duurzaam toerisme en de kringloopeconomie stabiele inkomsten voor huidige en toekomstige generaties oplevert. Daarom steunt zij initiatieven voor duurzame ontwikkeling.

Saba (bron: HH)

Op Sint Eustatius is het vasthouden van regenwater een belangrijk thema. Dit wordt als een belangrijke uitdaging gezien, samen met de invloed van klimaatverandering, waardoor korte perioden van hevige regenval optreden die worden gevolgd door langdurige droogte. De afstroming door slagregens leidt tot sedimentatie, die de riffen verstikt. Door goed waterbeheer en goede weginfrastructuur in combinatie met het weghalen van de loslopende dieren en herbebossing wordt erosie voorkomen, zodat de voornaamste drukfactoren kunnen worden weggenomen. Om de gezondheid van de kustgebieden te verbeteren, is het verder cruciaal om te stoppen

met het lozen van niet of gedeeltelijk behandeld afvalwater, met name langs de kust. Bovendien kunnen boeren en huishoudens het opgevangen regenwater in droge perioden gebruiken voor de lokale productie van groenten en fruit. Benadrukt moet worden dat Sint Eustatius de gezondheid en veerkracht van zijn ecosystemen en diersoorten wil verbeteren. Daarom zullen ook pogingen worden gedaan om de koraalriffen te herstellen, niet alleen door het uitzetten van koralen maar ook door het terugzetten van voor de gezondheid van het koraal belangrijke soorten, zoals zee-egels. Ten aanzien van duurzame economische ontwikkeling heeft Sint Eustatius het concept van de kringloopeconomie omarmd. De doelstelling om kansen te scheppen en tegelijkertijd de drukfactoren op de ecosystemen aan te pakken, bijvoorbeeld door uit afvalstromen nieuwe producten te ontwikkelen, kan op draagvlak rekenen. Deze initiatieven en investeringen moeten bijdragen aan het welzijn en de welvaart van de inwoners van Sint Eustatius.

Sint Eustatius (bron: Henk Jan Kievit)

Strategisch doel 1: De trend van koraalrifdegradatie keren om gezonde, veerkrachtige en weerbare koraalriffen te creëren die een waarborg vormen voor het welzijn in Caribisch Nederland

Koraalriffen zijn essentieel voor het welzijn en de welvaart van de eilanden in Caribisch Nederland en worden nationaal en internationaal hogelijk gewaardeerd als biodiversiteitshotspots. Duidelijk is dat onmiddellijk handelen is vereist om de bestaande degradatietendensen te kunnen keren en deze waardevolle ecosystemen te kunnen behouden. Het is de bedoeling om te investeren in oplossingen voor de belangrijkste lokale drukfactoren (d.w.z. erosie en vervuiling) en in actief herstel van het koraal om de voorwaarden te scheppen voor gezonde riffen die zo goed mogelijk bestand zijn tegen de gevolgen van de klimaatverandering en andere mondiale

krachten. Investeringen in koraalriffen leveren een bijdrage aan een bloeiende toeristische sector en aan de bescherming van de kustlijn, en generen voor de lokale gemeenschappen een groot scala andere voordelen.

Doelstelling 1.1: Bestrijding van erosie en afstroming

Loslopende dieren, ongecontroleerde kustontwikkeling en slecht regenwaterbeheer vormen de voornaamste oorzaken van erosie en ongecontroleerde afstroming. Dit is een van de twee belangrijkste oorzaken van slechte waterkwaliteit.

Door te investeren in een professionele veehouderij (met inbegrip van functionerende slachthuizen), het onderbrengen van vee achter afrasteringen en het weghalen van alle wilde en loslopende grazers kan de vegetatie zich herstellen, waardoor de bodem zich stabiliseert en beter water kan vasthouden. Deze activiteiten worden momenteel ter hand genomen in de vorm van diverse projecten van de lokale overheid in samenwerking met het ministerie van LNV en de onmisbare steun van de lokale gemeenschap. Het is de verwachting dat de slachthuizen tegen 2024 over voldoende capaciteit beschikken en dat alle operationele veehouderijbedrijven zullen zijn omheind. Om alle wilde grazers tegen 2030 te hebben weggehaald, moeten daartoe bestemde programma's worden uitgevoerd.

Door middel van een herziening van de ruimtelijke ordening, waaronder de aanwijzing van een bufferzone vanaf de kustlijn waarbinnen niet mag worden gebouwd, moeten de negatieve gevolgen van bouwactiviteiten in de kustgebieden worden tegengegaan. Om deze ruimtelijkeordeningsprocedure voor 2024 in gang te zetten, zal het ministerie van BZK samenwerken met de plaatselijke eilandoverheden en de departementen voor ruimtelijke ordening. Tegen 2024 zal het ministerie van I&W de benodigde bouwvoorschriften opstellen met verdere stappen tegen erosie als gevolg van bouwactiviteiten.

Voor de bestrijding van afstroming moeten plannen voor het vasthouden van water worden ontwikkeld. Het ministerie van I&W zal samen met de lokale departementen voor ruimtelijke ordening werken aan de ontwikkeling en uitvoering van een dergelijk plan tegen 2024. In dit plan zal zowel de ontwikkeling van slimme infrastructuur en slim bouwen centraal staan, zodat de wateropslagcapaciteit van het land toeneemt, alsook op de natuur gebaseerde oplossingen (zoals (her)bebossing) en duurzame landbouw.

Grazende geit (bron: Hans Smulders)

Doelstelling 1.2: Afval- en afvalwaterbeheer ter verbetering van de waterkwaliteit
Verbetering van de waterkwaliteit vraagt onder andere om een doeltreffende verwerking van afvalwater. Voor 2024 zullen voor alle eilanden effectieve op gedegen onderzoek gebaseerde strategieën voor afvalwaterbeheer zijn opgesteld en waar mogelijk in uitvoering zijn. Gestreefd wordt tegen 2030 het nutriëntenniveau in het grondwater en de kustgebieden aanzienlijk te hebben teruggebracht, dankzij een effectieve behandeling van het afvalwater. Om de gevolgen van de verwijdering van vast afval terug te dringen, zullen er tegen 2024 effectieve strategieën voor afvalbehandeling zijn ontwikkeld, waardoor het storten van afval een halt wordt toegeroepen. Daarnaast moet actie worden ondernomen tegen het lekken van giftige stoffen uit bestaande stortplaatsen en moet tegen 2024 het beleid tegen illegale afvalstort onverkort worden gehandhaafd. Door toegenomen recycling en een verbod op wegwerpplastic zal de afvalproductie aanzienlijk worden beperkt.

Doelstelling 1.3: Koraalrifherstel
Recente pogingen tot koraalrifherstel laten veelbelovende resultaten zien wat betreft het in kraamkamers kweken en overbrengen van de soorten elandgewei- en hertshoornkoraal. Dit biedt een kans voor actief herstel van aangetaste ondiepe koraalgebieden in Caribisch Nederland, zodat de koraalbedekking weer kan uitgroeien tot de historische basisniveaus. Het doel is het stimuleren van een praktijkgemeenschap waarin kennis alsmede standaarden en protocollen voor herstel in de regio worden uitgewisseld. Er moet een gecoördineerde strategie worden uitgevoerd om de koraalbedekking in de herstelde gebieden en controlelocaties te monitoren, zodat de slagingskansen van hersteloperaties geëvalueerd kunnen worden. Het ministerie van LNV is verantwoordelijk voor de ondersteuning van deze programma's voor koraalrifherstel.

Strategisch doel 2: Herstel en behoud van de unieke habitats en soorten in Caribisch Nederland voor huidige en toekomstige generaties

Naast koraalriffen herbergen de eilanden allerlei andere unieke habitats en soorten. Hiervan hebben er vele te lijden onder dezelfde drukfactoren en oorzaken die verantwoordelijk zijn voor de aantasting van de koraalriffen. Om deze belangrijke habitats voor huidige en toekomstige generaties te behouden, is betere bescherming en herstel van aangetaste habitats vereist. Ook moeten iconische soorten en soorten die een spilfunctie vervullen, centraal komen te staan, zodat een gezonde populatie gewaarborgd is. Gezien de bijzondere kwetsbaarheid van ecosystemen op kleine eilanden voor invasieve soorten zijn daarnaast betere biologische bestrijdingsmethoden nodig, evenals grotere inspanningen om de gevestigde invasieve soorten in het terrestrische en maritieme milieu onder controle te krijgen.

Doelstelling 2.1: Behoud en herstel van cruciale habitats

Hoewel het merendeel van de belangrijke habitats in Caribisch Nederland reeds officieel is aangewezen als beschermd gebied, geldt dat niet voor alle habitats of is er sprake van tekortschietende handhaving. Het *Yarari*-reservaat voor zeezoogdieren en haaien zal wettelijk worden vastgesteld en er wordt een beheerplan ontwikkeld. De effectieve uitvoering van het beheerplan voor de Sababank zal worden voortgezet en waar nodig worden verbeterd. Grottenstelsels en belangrijke broedgebieden voor zee- en kustvogels moeten worden beschermd door regelgeving en beheer op lokaal niveau. Het beheer van de Ramsar-gebieden zal door nationale en lokale overheden worden beoordeeld en verbeterd. In het kader van de tweede Staat van de natuur Caribisch Nederland 2024 zal het bestaande stelsel van beschermde gebieden worden herzien met het oog op de bescherming van belangrijke habitatfuncties, zoals migratieroutes en kraam- en foerageergebieden. Tot slot moeten geschikte beschermde gebieden van nationaal belang als nationaal park worden aangewezen.

Om de regeneratie van de inheemse vegetatie te stimuleren, zal het ministerie van LNV gezamenlijk met lokale partners ondersteuning bieden aan hersteloperaties van uit droge en tropische bossen bestaande ecosystemen en mangroven. Alvorens grootschalige hersteloperaties worden ondernomen, is het essentieel dat de problematiek rond loslopend vee wordt verholpen (zie doelstelling 1.1).

De gestegen instroom van sargassum – een vermoedelijk effect dat onlangs aan het licht is gekomen – moet worden aangepakt, opdat de gevolgen voor de lokale ecosystemen en de mogelijke consequenties voor de volksgezondheid kunnen worden voorkomen en verzacht. Daartoe zal er een actieplan worden ontwikkeld met een systeem voor vroegtijdige waarschuwingen en een doeltreffende responsstrategie.

Doelstelling 2.2: Behoud van cruciale en iconische soorten

Caribisch Nederland herbergt een grote rijkdom aan belangrijke soorten. Veel van deze soorten worden beschermd op grond van het protocol betreffende de bijzondere beschermde gebieden en de in de natuur levende dieren en planten (SPAW), of door nationale dan wel lokale wetgeving. Om ervoor te zorgen dat er voor deze soorten sprake is van gezonde populaties, moet er als onderdeel van de algemene monitoringsstrategie een gecoördineerde monitoringsstrategie worden ontwikkeld. . Uiterlijk 2030 moeten er ten behoeve van beschermde en bedreigde soorten effectieve instandhoudingsstrategieën, met onder meer streefpopulaties, zijn uitgevoerd. Ter bevordering van de inheemse populaties moeten zo nodig fok- en kweekprogramma's worden ingesteld. Het ministerie van LNV streeft ernaar dat er tegen 2030 sprake is van gezonde populaties van alle cruciale en iconische soorten.

In bijlage 1 staat een overzicht van de beschermde soorten in Caribisch Nederland.

Iguana iguana (bron:Hans Smulders)

Doelstelling 2.3: Voorkoming van nieuwe en bestrijding van gevestigde invasieve soorten

Caribisch Nederland heeft momenteel te lijden onder een reeks invasieve soorten in het mariene en terrestrische milieu. Om populaties invasieve soorten te kunnen bestrijden, zal een effectieve verwijdering (van bijvoorbeeld koraalduivels, ratten en verwilderde katten en honden) centraal staan in de beheerstrategieën, evenals een integrale aanpak van ecosysteemherstel (bijvoorbeeld ten aanzien van corallita en zeegras). En zal een lijst worden opgesteld voor het monitoren van de populaties invasieve soorten.

Om het binnendringen van uitheemse soorten in de ecosystemen van Caribisch Nederland – via zee- en luchttransport – onder controle te krijgen, wordt een

doeltreffend beleid voor biologische bestrijding uitgevoerd, hoofdzakelijk door douane- en havenpersoneel. Met het oog op de bestrijding van uitheemse soorten in een vroegtijdig stadium moet er sprake zijn van monitoring van risicovolle soorten en strategieën voor vroege respons.

De bedoeling is dat er in 2024 strategieën voor biologische bestrijding en beheer zijn ingevoerd, zodat tegen 2030 alle invasieve soorten onder controle zijn.

Strategisch doel 3: Duurzaam gebruik van land en water voor de ontwikkeling van de lokale economie

De kleine eilandeconomieën Bonaire, Saba en Sint Eustatius zijn sterk afhankelijk van de kwaliteit van de lokale ecosystemen. Toerisme is voor alle eilanden een sleutelsector die een aanzienlijk deel van de bevolking voorziet van inkomen en werkgelegenheid. Exploitatie en gebruik van natuurlijke hulpbronnen leiden echter tot aantasting van het milieu. Door te investeren in duurzame toeristische sectoren en systemen voor de visserij en landbouw, kunnen de milieugevolgen tot een minimum worden beperkt, terwijl tegelijkertijd de economische ontwikkeling wordt gestimuleerd.

Doelstelling 3.1: Investeren in duurzame visserij

Vanuit een culturele invalshoek kan worden gezegd dat de visserij een belangrijke economische activiteit is die onlosmakelijk met de eilandgemeenschappen is verbonden. Investeringen in duurzame visserij spelen een hoofdrol in de bescherming van zeegebieden. Een duurzame visserij streeft naar stabiele visbestanden: bestanden die dankzij goed beheer van het gehele mariene milieu niet krimpen. Een duurzame visserijsector betekent ook een vast inkomen voor vissers die gebruikmaken van gezonde en stabiele visbestanden. Dit vereist doeltreffende visserijregelgeving waarin de bescherming van bedreigde soorten zoals haaien en groupers (zeebaars) is geregeld. Er zijn echter investeringen nodig om de opbrengsten uit andere commerciële visbestanden te vergroten. Er wordt momenteel een visserijbeleidsplan ontwikkeld en meegeholpen bij de oprichting van visserijcoöperaties. Dit moet voor 2024 zijn gerealiseerd. De bedoeling is om tegen 2030 tot een volledig duurzame exploitatie van visbestanden te zijn gekomen.

Doelstelling 3.2: Toerismesector in evenwicht met natuurbehoud

Zoals voor de meeste eilanden in de regio is het toerisme een uiterst belangrijke economische sector voor Caribisch Nederland. Wat het toerisme op Bonaire, Saba en Sint Eustatius onderscheidt van veel andere bestemmingen is het belang van natuurtoerisme. Alle drie de eilanden koesteren de strategische ambitie om duurzame bestemmingen te worden, waar toerisme en natuurbehoud in evenwicht zijn. Dit komt ook tot uitdrukking in het Strategic Tourism Master Plan Bonaire (d.w.z. de visie op “*Blue Destination*”) en in Tourism Vision Statia.

In de afgelopen tien jaar is het aantal toeristen op Bonaire aanzienlijk gestegen, wat heeft gezorgd voor ongecontroleerde en niet duurzame (kust)ontwikkeling en aantasting van natuurlijke hulpbronnen. Ten behoeve van een evenwichtige economie moeten de lokale overheden tegen 2024 het draagvermogen van de eilanden met betrekking tot het toerisme vaststellen en

langetermijnontwikkelingsstrategieën voor het toerisme introduceren. Bovendien moeten deze strategieën instrumenten te bevatten, met behulp waarvan inkomsten uit het toerisme kunnen worden ingezet voor duurzame financiering van natuurbeheer.

Doelstelling 3.3: Investeren in duurzame lokale voedselproductie

Hoewel de lokale landbouw en veeteelt historisch gesproken van belang was, gaat het in Caribisch Nederland, dat sterk afhankelijk is van de invoer van levensmiddelen, inmiddels om een marginale economische sector. Om de kwaliteit van het landschap te verbeteren en tegelijkertijd de lokale economische ontwikkeling te stimuleren en de voedselzekerheid te vergroten, moet er worden geïnvesteerd in de lokale voedselproductie.

Momenteel doen lokale en nationale overheden pogingen om de veehouderij te professionaliseren (zie doelstelling 1.1) en om het lokale landbouwdepartement op Bonaire in 2024 te reorganiseren tot volledig operationele **i**nformatiecentra voor innovatieve landbouwproductie. Er moet infrastructuur aanwezig zijn, zoals een watervoorziening en functionerende markten, om de capaciteit voor kringlooplandbouw en veeteelt te kunnen vergroten.

Strategisch doel 4: Lokale voorwaarden scheppen voor duurzame resultaten van natuurbeleid in Caribisch Nederland

Om ervoor te zorgen dat de resultaten van het NMBP-CN een maatschappelijke inbedding krijgen, moeten randvoorwaarden worden geschapen. Gezien het feit dat de uitdagingen voor natuurbeheer in Caribisch Nederland vragen om gezamenlijke inspanningen en een collectief besef van urgentie onder uiteenlopende belanghebbenden, moet door middel van ambitieuze voorlichtings- en opleidingsprogramma's aan grotere bewustwording worden gewerkt. Daarnaast moeten er arbeidskansen worden geschapen om voldoende capaciteit te realiseren voor het uitvoeren van de activiteiten die uit dit plan voortvloeien. Ten slotte is het voor het realiseren van de strategische doelen voor de lange termijn cruciaal om de gevolgen van klimaatverandering te bestuderen en bestrijdings- en aanpassingsstrategieën te formuleren.

Doelstelling 4.1: Bewustmaking via onderwijs en opleiding

Meer kennis onder de lokale bevolking en bij de lokale en nationale instanties is een voorwaarde voor succesvol natuurbeheer in Caribisch Nederland. Met dit plan wordt beoogd om departementen en belanghebbenden uit een brede waaier sectoren te laten bijdragen aan het duurzaam beheren van de natuur en van natuurlijke hulpbronnen. Hiervoor is een breed besef van urgentie vereist, dat alleen kan ontstaan dankzij periodieke en langdurige opleidings- en voorlichtingsprogramma's die op specifieke doelgroepen zijn gericht. Bovendien moeten kennis en onderwijs worden geïntegreerd in de gehele realisatiefase van elk van de doelstellingen die in dit plan zijn geformuleerd.

Doelstelling 4.2: Hoogwaardige werkgelegenheid creëren door investeringen in natuurbeheer

Voor de maatschappelijke integratie van natuurbeheer en het creëren van breed draagvlak voor de doelen en doelstellingen in dit plan, moeten de voordelen van natuurbehoud duidelijk zijn. De uitvoering van dit NMBP-CN vereist een hecht lokaal personeelsbestand dat over voldoende capaciteit en deskundigheid beschikt. Voor de bewoners kunnen de voordelen van natuurbehoud tastbaar worden gemaakt door lokaal personeel op te leiden en arbeidskansen te scheppen.

Door werkgelegenheid te creëren ontstaat ook een synthese tussen de doelen op het gebied van natuurbehoud en die ten aanzien van de sociaaleconomische ontwikkeling op de eilanden. Door bijvoorbeeld re-integratieprogramma's rond de uitvoering van strategieën voor het herstel van ecosystemen op te zetten voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt, vallen de beleidsdoelstellingen op sociaal en milieugebied samen.

Doelstelling 4.3: Ontwikkeling van een structurele onderzoeksagenda voor de opbouw van een permanente kennisbasis ten behoeve van behoud, herstel en duurzaam gebruik van de natuur in Caribisch Nederland

Voor het monitoren en beoordelen van het natuur- en milieubeleid is het essentieel dat er een structurele kennisbasis wordt ontwikkeld waarin belangrijke indicatoren op periodieke basis worden beoordeeld. De ontwikkeling van een onderzoeksagenda die betrekking heeft op de monitoring van deze indicatoren vraagt om een gecoördineerde onderzoeksbenadering. Zowel het monitoringsmechanisme als de kennisbasis voor de eilanden zullen door de Rijksoverheid, in nauwe samenwerking met de lokale overheid, beheerorganisaties en DCNA, verder worden ontwikkeld.

Bovendien is er op dit moment sprake van belangrijke hiaten in de kennis. Een voorbeeld van zo'n hiaat is het gebrek aan kennis over de lokale gevolgen van klimaatverandering voor mariene en terrestrische ecosystemen in Caribisch Nederland. Voor het bereiken van duurzame resultaten in het natuurbeleid is inzicht in deze gevolgen onontbeerlijk.

5. Waarborging van doeltreffende uitvoering en evaluatie

Om de in dit NMBP-CN uiteengezette doelstellingen te kunnen realiseren, moeten er diverse elementen aanwezig zijn. Dit hoofdstuk gaat in op de ontwikkeling van uitvoeringsagenda's, de benodigde bestuursstructuur, wetgeving en handhaving, de zorg voor financiële draagkracht, monitoring en evaluatie, en vervolgstappen voor de uitvoering.

5.1 Uitvoeringsagenda's

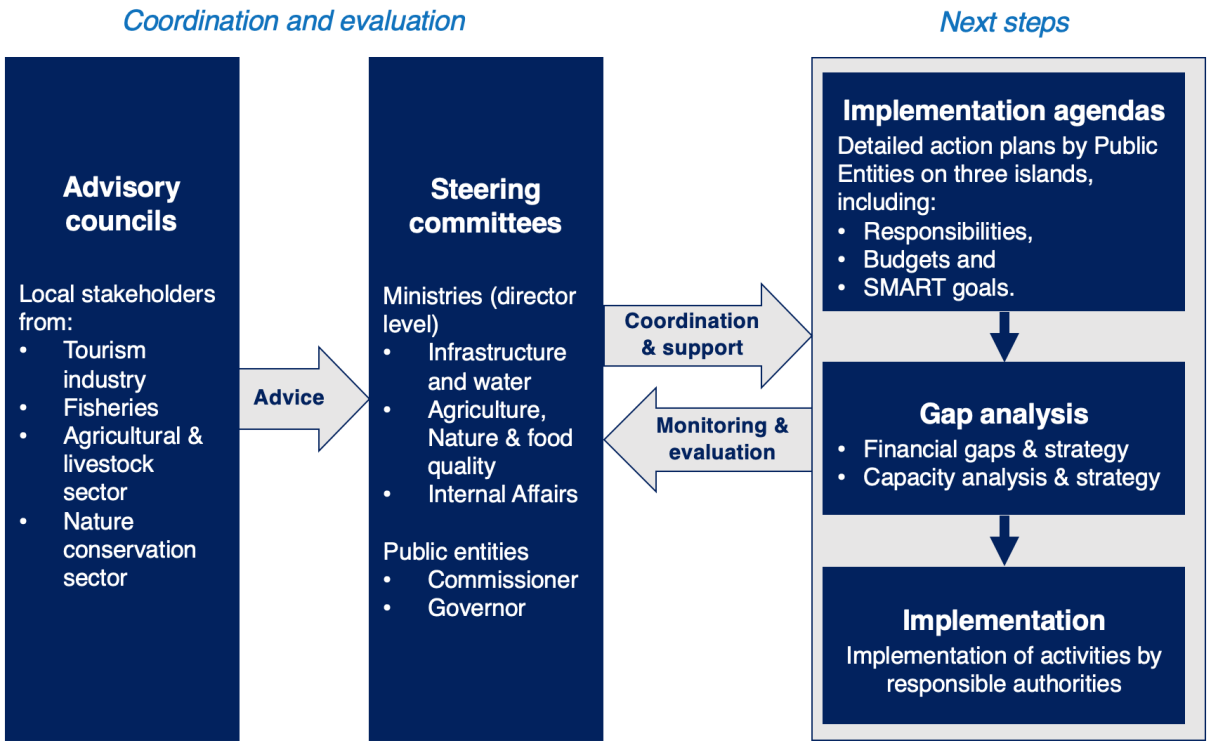
In dit NMBP-CN wordt een kader geboden voor het natuurbeleid in Caribisch Nederland voor de komende tien jaar. Tussen de eilanden in Caribisch Nederland bestaan belangrijke verschillen in fysiek en economisch opzicht, alsook wat betreft het vermogen zich te kwijten van de verantwoordelijkheden op natuurgebied. Om aan al deze aspecten recht te kunnen doen, moeten de lokale overheden, in nauwe samenwerking met de Rijksoverheid, voor alle eilanden gedetailleerde uitvoeringsagenda's opstellen. In deze agenda's worden de benodigde activiteiten geschetst, met inbegrip van verantwoordelijkheden, duidelijke indicatoren en mijlpalen (SMART), zodat de geformuleerde doelstellingen kunnen worden gehaald. Naast aspecten met betrekking tot capaciteit en financiën moeten in deze agenda's ook eventuele kansen op sociale werkgelegenheid aan de orde komen, alsook de vraag hoe en bij wie bewustmaking moet plaatsvinden en hoe binnen de diverse projecten en programma's lokale capaciteit kan worden opgebouwd. In het bijzonder moet de betrokkenheid van de lokale bevolking aan de orde worden gesteld.

In de uitvoeringsagenda's zal ook aandacht worden besteed aan de prioritering van activiteiten. Er zullen gebieden met hoge prioriteit worden aangewezen, waarin als eerste de meest relevante activiteiten voor behoud en herstel worden uitgevoerd. De uitvoeringsagenda's moeten voldoende concrete informatie bevatten om de activiteiten en doelen op haalbaarheid te kunnen beoordelen en de voortgang te kunnen monitoren.

5.2 Bestuur

Er zal een stevige bestuursstructuur worden opgezet voor het monitoren, coördineren en evalueren van de voortgang bij het behalen van de doelen en doelstellingen van het NMBP-CN Caribisch Nederland. De bestuursstructuur dient ertoe om op elk eiland, binnen het bestaande bestuurskader, een stuurgroep te kunnen oprichten dat leiding moet geven aan de uitvoering van dit NMBP-CN en de daaropvolgende uitvoeringsagenda's. Om als schakel te fungeren tussen de lokale en nationale overheden zullen de volgende verantwoordelijken zitting nemen in de comités: de eilandgedeputeerde, de gezaghebber, en vertegenwoordigers van het ministerie van LNV, het ministerie van I&W en het ministerie van BZK. Afhankelijk van de agenda kunnen ook andere ministeries zich laten vertegenwoordigen.

Deze stuurgroepen zullen toezicht houden op de ontwikkeling van de uitvoeringsagenda's. Bovendien zullen de comités een jaarlijkse evaluatie coördineren waarin de voortgang omtrent de uitvoeringsagenda's wordt beoordeeld en verslag wordt gedaan aan het Nederlandse parlement en de openbare lichamen. Aan de hand van de jaarlijkse evaluaties adviseren de stuurgroepen de verantwoordelijke ministers en de eilandsraden over de benodigde wijzigingen in de uitvoering.

Afbeelding 4 Bestuursstructuur voor de uitvoering van het NMBP-CN Caribisch Nederland 2020-2030

Op elk eiland krijgen adviesraden (platforms) voor natuur en milieu de taak om de stuurgroep te informeren en te adviseren. Tot de genodigden behoren onder meer technische vertegenwoordigers van de betrokken ministeries en openbare lichamen, vertegenwoordigers van de parkbesturen, de particuliere sector en maatschappelijke organisaties.

Waar mogelijk worden de adviesraden en stuurgroep geïntegreerd in bestaande commissies of stuurgroepen op de eilanden, zodat de administratieve lasten zo beperkt mogelijk blijven.

5.3 Wetgeving en handhaving

In een evaluatie van de bestaande nationale en lokale wet- en regelgeving inzake de visserij is geconcludeerd dat er sprake is van tekortkomingen die de juiste uitvoering van deze wet- en regelgeving belemmeren.
Daarnaast is het gebrek aan handhaving van de wet- en regelgeving een serieus probleem voor het behoud en duurzaam gebruik van de ecosystemen en biodiversiteit van de eilanden. Vanwege uiteenlopende wettelijke

verantwoordelijkheden zijn er tal van instellingen betrokken bij de handhaving, zoals de kustwacht, de Nederlandse Scheepvaartinspectie, de politie, diverse departementen van de openbare lichamen, organisaties voor parkbeheer en het openbaar ministerie. Dit bemoeilijkt een effectieve en gecoördineerde handhaving.

5.4. Financiële middelen

5.4.1 Rijksoverheid

Op de jaarlijkse begroting van het ministerie van LNV is zo'n € 1,3 mln. gereserveerd voor natuurbehoud en -beheer in Caribisch Nederland. Naast het reguliere budget is er voor de periode 2020-2024 € 1,5 mln. toegewezen voor de uitvoering van dit plan, waarvan € 0,5 miljoen specifiek is bestemd voor kwaliteitsverbetering van de nationale parken.
Het Ministerie van I&W heeft €0,75 mln gereserveerd voor uitvoering van activiteiten in relatie tot waterkwaliteit en afvalbeheer. Lopende milieu programma's zoals het Bonaire afval beheer programma (budget € 10 mln.) zullen worden voort gezet. Besluiten over nieuwe prioriteiten binnen deze programma's zijn mogelijk afhankelijk van de uitvoeringsagenda's.
Het ministerie van BZK zal de start van het planningsproces ondersteunen door onderzoek te doen naar de mogelijkheden voor de eilanden

Specifiek voor het keren van de trend van de aantasting van het koraal, € 7,2 heeft de Rijksoverheid €7,2 mln. toegewezen om de eerste fase van de bescherming van de ecosystemen en de biodiversiteit in Caribisch Nederland in de komende vijf jaar mogelijk te maken. Dit is ter aanvulling op de € 1,6 miljoen die reeds voor natuurbescherming en landbouwontwikkeling in Caribisch Nederland was bestemd.

5.4.2 Lokale financiering

De lokale overheden zijn verantwoordelijk voor het behoud en herstel van de natuur en het duurzaam gebruik van hun eilanden. Zij hebben het behoud van ecosystemen en habitats in de nationale parken opgedragen aan lokale beheerorganisaties. De bestuursorganen van de eilanden ontvangen jaarlijks een bijdrage uit het BES-fonds, die is gereserveerd voor taken zoals natuurbeheer. In 2010 werden de uitvoeringskosten van het natuurbeheer geschat op minstens € 0,8 miljoen per jaar. De bestuursorganen beslissen hoe de middelen uit het BES-fonds worden besteed, wat betekent dat deze middelen niet noodzakelijkerwijs aan natuurbehoud worden uitgegeven. Het beheer van de natuur wordt uitgevoerd door beheer organisaties: Stichting nationale parken Bonaire (STINAPA), , St Eustatius national park (STENAPA) en Saba Conservation foundation (SCF). De beheerorganisaties worden gefinancierd door het openbaar lichaam. Van de financiering die beschikbaar is voor natuurbeheer in de nationale parken is het merendeel afkomstig van gebruikerstarieven. De bedragen verschillen echter aanzienlijk tussen de eilanden. Op Bonaire haalt STINAPA het grootste deel van zijn totaalbudget voor natuurbeheer uit gebruikerstarieven. Voor de Saba Conservation Foundation (SCF) geldt dat die tarieven goed zijn voor de helft van haar budget, terwijl dit in het geval STENAPA op Sint Eustatius zelfs nog minder is. Deze verschillen zijn voor het grootste gedeelte te verklaren uit de aantallen toeristen of afgemeerde schepen (Sint Eustatius). Op Saba en Sint Eustatius dekken rechtstreekse subsidies van de bestuursorganen van de eilanden een klein gedeelte van de exploitatiekosten van de aangewezen beschermde gebieden.

De Rijksoverheid biedt de lokale overheden ondersteuning bij het opzetten van nieuwe financieringsmechanismen of bij het verhogen van de effectiviteit en efficiëntie van de bestaande mechanismen voor behoud, herstel en duurzaam gebruik van de natuur op de eilanden.

Diverse lokale ngo's die zich met natuurbehoud bezighouden, leveren een bijdrage aan specifieke aspecten van het natuurbehoud op de drie eilanden. Ook beheert de landbouwmultinational Cargill, in het kader van een overeenkomst met het eilandsbestuur over de winning van zonnezout, op Bonaire de unieke natuur van de zoutmeren in de zuidelijke regio van het eiland, waaronder het flamingoreservaat.

Andere financiële ondersteuning voor de beheerorganisaties van de parken in Caribisch Nederland is afkomstig van private partners, het Wereld Natuur Fonds-Nederland en Vogelbescherming Nederland. Daarnaast financiert WNF-NL samen met de Dutch Caribbean Nature Alliance workshops voor het ontwikkelen van duurzame financieringsmechanismen die door de SCF en Nature Foundation Sint Maarten worden georganiseerd.

5.4.3 Financiële behoeften

De Rijksoverheid kent financiële middelen toe voor het realiseren van diverse doelstellingen in de eerste fase van het plan, die gericht is op de meest urgente problemen en de meest veelbelovende resultaten. De uitvoeringsplannen van meer concrete aard moeten laten zien of met de beschikbare capaciteit kan worden gezorgd voor de uitvoering van alle activiteiten die met de financiële middelen voor de hele periode tot en met 2030 moeten worden gerealiseerd. Alvorens nadere investeringen kunnen of mogen plaatsvinden, moet aan de hand van een evaluatie in 2025 worden beoordeeld of de juiste aanpak is gekozen. De toetsing van de resultaten in de komende jaren moet een indicatie geven van het bedrag aan financiële middelen dat benodigd is om de tweede fase op weg naar het bereiken van de strategische doelen (in 2030) van het NMBP-CN in gang te zetten.

5.5 Verslaglegging en evaluatie

Monitoring van en verslaglegging over de effecten van de strategieën waartoe het NMBP-CN de aanzet geeft, is essentieel om succes te kunnen boeken. De verslaglegging zal op drie niveaus plaatsvinden.
Ten eerste vindt verslaglegging plaats over de vorderingen ten aanzien van de uitvoeringsagenda's. Het betreft hier de verslaglegging per eiland door de uitvoeringsorganisaties aan het stuurgroep. Vervolgens rapporteert het stuurgroep de ten aanzien van de uitvoeringsagenda's geboekte vooruitgang aan de lokale overheid en de Rijksoverheid. Dit geschiedt op regelmatige basis.
Ten tweede wordt het Nederlandse parlement door de stuurgroepen van de drie eilanden eenmaal per jaar geïnformeerd over de vorderingen bij het realiseren van de in dit NMBP-CN vastgestelde strategische doelen.
Ten derde wordt in 2024 het rapport *Staat van de natuur van Caribisch Nederland 2024* opgesteld, waarin de staat van de ecosystemen en soorten in Caribisch Nederland van dat moment wordt beschreven. In 2025 zal aan de hand van dit NMBP-CN een tussentijdse evaluatie worden gemaakt van de effecten en resultaten van de uitvoeringsplannen voor het behoud, herstel en duurzaam gebruik van de ecosystemen in Caribisch Nederland.

Ook moeten de diverse belangengroepen van de resultaten op de hoogte worden gesteld. Om het NMBP-CN Caribisch Nederland te kunnen monitoren, wordt een monitoringskader voorgesteld dat is gebaseerd op de criteria en principes die door de OESO zijn vastgesteld en die betrekking hebben op resultaatgebaseerde besluitvorming[7]. Zie bijlage 4.

5.6 Planning van de activiteiten

In de opstartfase van dit NMBP-CN behelst de eerste stap het opzetten van het stuurgroep op elk eiland. Deze stuurgroep coördineren de ontwikkeling van de uitvoeringsagenda's op elk eiland en stellen samen met de lokale en nationale partners de verantwoordelijkheden vast. In de uitvoeringsagenda's wordt aan nagegaan wat de behoeften zijn aan financiering, personeel en deskundigheid.

De eerste fase loopt van 2020 tot 2024 en betreft de introductie van nieuw beleid en nieuwe strategieën, en de voortzetting van lopende activiteiten. In deze eerste fase ligt de nadruk op de meest prangende drukfactoren en op het bouwen van duurzame capaciteit. Dit moet in 2024 tot tastbare resultaten leiden. Na de eerste fase zal een evaluatieproces aanknopingspunten bieden voor het zwaartepunt van de activiteiten in de tweede fase, die van 2025 tot 2030 loopt.

[7] OESO, 2002. *Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management.*

Bijlage 1 – Beschermde soorten

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
PLANTEN								
All Cactaceae	All cacti: columnar cacti, prickly pear cacti, turks cap cacti	yatu, datu, kadushi, infrou, tuna, milon di seru	Alle cactussen: pilaarcactussesn, lidcactussen, bolcactussen	**-**				**II**
All Orchidaceae	All Orchids	tur orkidea	alle orchideeën	**-**				**II**
Cyathea arborea	Tree fern		Boomvaren					**II**
Syringodium filiforme (= Cymodocea manitorum)	Manatee grass		zeegras	**LC**	**3.**			
Thalassia testudinum	Turtlegrass	yerba di kaña	zeegras	**LC**	**3.**			
Halophila baillonis(= aschersonii)	Tapegrass		zeegras	**VU**	**3.**			
Halophila decipiens	Tapegrass		zeegras	**LC**	**3.**			
Halophila engelmannii	Tapegrass		zeegras	**NT**	**3.**			
Ruppia maritima	Wigeongrass		snavelruppia	**LC**	**3.**			
Rhizophora mangle	Red mangrove	mangel tam	Rode mangrove	**LC**	**3.**			
Avicennia germinans (= nitida)	Black mangrove	mangel blanku	Zwarte mangrove	**LC**	**3.**			
Laguncularia racemosa	White mangrove	mangel blanku	Witte mangrove	**LC**	**3**			
Conocarpus erecta	Buttonwood	mangel blanku		**LC**	**3.**			
Guaiacum officinale	Common lignum vitae	wayaká	Pokhout	**EN**	**3.**			**II**
Guaiacum sanctum	Holywood lignum vitae	wayaká shimaron	Pokhout	**EN**	**3.**			**II**
Nectandra krugii	Black sweet wood			**EN**				
Swietenia mahagoni	West Indian mahogany		West-indische mahonie	**EN**				**II**
Zanthoxylum flavum	West Indian Satinwood	kalabari		**VU**				

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
KORALEN								
All Milleporidae	All Fire corals		brandkoralen	**-**	**3.**			**II**
All Stylasteridae	All Lace corals		kantkoralen	**-**	**3.**			**II**
All Antipatharia	All Black corals		Zwart koralen	**-**	**3.**			**II**
All Gorgonacea	All Gorgonians		hoornkoralen	**-**	**3.**			
All Scleractinia	All Hard corals		steenkoralen	**-**	**3.**			**II**
Acropora palmata	Elkhorn coral		Elandgeweikoraal	**CR**	**2.**			**II**
Acropora cervicornis	Staghorn coral		Hertshoornkokraal	**CR**	**2.**			**II**
Agaricia lamarcki	Lamarck's Sheet coral		Lamarck's plaatkoraal	**VU**	**3.**			**II**
Agaricia tenuifolia	Thin Leaf Lettuce Coral		Dun bladkoraal	**NT**	**3.**			**II**
Dendrogyra cylindrus	Pillar coral		Pilaarkoraal	**VU**	**3.**			**II**
Dichocoenia stokesi	Elliptical star coral		Elliptisch sterkoraal	**VU**	**3.**			**II**
Montastrea franksi	Bumpy star coral		Bobbelig sterkoraal	**VU**	**3.**			**II**
Orbicella annularis	Head star coral		Kinderhoofdjeskoraal	**EN**	**2.**			**II**
Orbicella faveolata	Boulder starcoral		Pagodekoraal	**EN**	**2.**			**II**
Mycetophyllia ferox	Rough cactus coral		Ruw cactuskoraal	**VU**	**3.**			**II**
Millepora striata	Bladed box firecoral		Brandkoraal	**VU**	**3.**			**II**
Oculina varicosa	Large ivory coral		Ivoorkoraal	**VU**	**3.**			**II**
ANDERE ONGEWERVELDE DIEREN								
Strombus gigas	Queen Conch	karkó	Kroonslak	**–**	**3.**			**II**
Typhlatya monae	Mona cave shrimp		Mona grottengarnaal	**VU**				
Panulirus argus	Caribbean Spiny Lobster	kref	Caribische langoest	**DD**	**3.**			

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
VISSEN								
Pristis pectinata	Smalltooth Sawfish		zaagvis	**CR**	**2.**	**1.2.**	**1.**	**I**
Pristis pristis	Largetooth sawfish		zaagvis	**CR**	**2.**	**1.2.**	**1.**	**I**
Manta birostris	Manta Ray	manta	reuzenmanta	**VU**	**3.**	**1.2.**	**1.**	**II**
Manta alfredi	Reef Manta Ray	manta		**VU**	**3.**	**1.2.**	**1.**	**II**
Aetobatus narinari	Spotted Eagle Ray	chuchu aguila	Gevlekte adelaarsrog	**NT**				
Cetorhinus maximus	Basking Shark		Reuzenhaai	**VU**		**1.2.**	**1.**	
Rhincodon typus	Whale shark	tribon bayena	Walvishaai	**EN**	**3.**	**1.2.**	**1.**	**II**
Carcharodon carcharias	Great White Shark		Witte haai	**VU**		**1.2.**	**1.**	**II**
Alopias vulpinus	Thresher shark		Voshaai	**VU**		**2.**	**1.**	**II**
Isurus oxyrinchus	Shortfin mako	tribon mulá	Kortvin makreelhaai	**VU**		**2.**	**1.**	
Isurus paucus	Longfin mako		Langvin makreelhaai	**VU**		**2.**	**1.**	
Sphyrna mokarran	Great hammerhead shark	tribon martin	Grote Hamerhaai	**EN**	**3.**	**2.**	**1.**	**II**
Sphyrna lewini	Scalloped hammerhead	Tribon martin	Geschulpte hamerhaai	**EN**	**3.**	**2.**	**1.**	**II**
Sphyrna zigaena	Smooth hammerhead	Tribon martin	Gladde hamerhaai	**VU**	**3.**		**1.**	**II**
Carcharhinus falciformis	Silky Shark		Zijdehaai	**VU**	**3.**	**2.**	**1.**	**II**
Carcharhinus longimanus	Oceanic whitetip shark		Witpunthaai	**CR**	**3.**		**1.**	**II**
Carcharhinus perezi	Caribbean Reef Shark		Caribische rifhaai	**NT**				
Hippocampus reidi	Slender Seahorse	Kabai di awa	zeepaardje	**DD**				**II**
Kajikia albida	White Marlin	Balau		**VU**				
Makaira nigricans	Black Marlin	Balau		**EN**				
Hippocampus erectus	Lined Seahorse	Kabai di awa	zeepaardje	**VU**				**II**
Dermatolepis inermis	Marble grouper	hokfes pretu	Gemarmerde zeebaars	**NT**				
Epinephelus flavolimbatus	Yellowedge grouper			**VU**				
Epinephelus itajara	Goliath grouper	djukfes	Reuzenzeebaars	**CR**				

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
Epinephelus morio	Red Grouper		Rode Zeebaars	**NT**				
Epinephelus niveatus	Snowy grouper/spotted grouper		Gevlekte zeebaars	**VU**				
Epinephelus striatus	Nassau grouper	jakupepu	Nassaubaars	**CR**	**3.**			
Balistes vetula	Queen triggerfish	psihi porko rab'i gai	Koningin Trekkervis	**VU**				
Lachnolaimus maximus	Hogfish		Zwijnsvis	**VU**				
Lutjanus analis	Mutton snapper		Schaapssnapper	**VU**				
Lutjanus cyanopterus	Cubera snapper		Cubera Snapper	**VU**				
Mycteroperca bonaci	Black Grouper	Olito	Zwarte zeebaars	**NT**				
Mycteroperca interstitialis	Yellowmouth grouper		Geelbekbaars	**VU**				
Mycteroperca venenosa	Yellowfin Grouper	Olito	Geelvinbaars	**NT**				
Calamus bajonado	Jolthead porgy	Djent'i maishi		**LC**				
Scarus guacamaia	Rainbow parrotfish		Regenboog papegaaivis	**VU**				
Thunnus obesus	Bigeye tuna	Buní	Grootoogtonijn	**VU**				
Thunnus thynnus	Atlantic Bluefin Tuna	Buní	Blauwvintonijn	**EN**				
Thunnus alalunga	Albacore Tuna	Buní	Witte tonijn	**NT**				
Thunnus albacares	Yellowfin Tuna	Buní	Geelvintonijn	**NT**				
ZOOGDIEREN								
Zeezoogdieren								
All Cetaceans			Alle walvisachtigen	**-**	**2.**			**II**
Tursiops truncatus	Bottlenose Dolphin	Toníu	Tuimelaar	**LC**	**2.**			**II**
Lagenodelphis hosei	Fraser's Dolphin		Sarawakdolfijn	**LC**	**2.**			**II**
Delphinus delphis	Common Dolphin	Toníu	Gewone dolfijn	**LC**	**2.**			**II**
Stenella attenuata	Pantropical Spotted Dolphin	Toníu	Slanke dolfijn	**LC**	**2.**			**II**
Stenella frontalis	Atlantic Spotted Dolphin		Atlantische vlekdolfijn	**DD**	**2.**			**II**

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
Stenella longirostris	Spinner Dolphin	Toniwa	Langsnuitdolfijn	**DD**	**2.**			**II**
Stenella coeruleoalba	Striped Dolphin		Gestreepte dolfijn	**LC**	**2.**			**II**
Stenella clymene	Clymene Dolphin		Clymenedolfijn	**DD**	**2.**			**II**
Grampus griseus	Risso's Dolphin/Grey Dolphin		Gramper	**LC**	**2.**			**II**
Ziphius cavirostris	Cuvier's Whale		Dolfijn van Cuvier	**LC**	**2.**			**II**
Mesoplodon europaeus	Gervais's Beaked Whale		Spitssnuitdolfijn van Gervais	**DD**	**2.**			**II**
Pseudorca crassidens	False Killer Whale		Zwarte zwaardwalvis	**DD**	**2.**			**II**
Orcinus orca	Orca - Killer Whale		Orka	**DD**	**2.**	**2.**		**II**
Kogia breviceps	Pygmy Sperm Whale		Dwergpotvis	**DD**	**2.**			**II**
Kogia simus	Dwarf Sperm Whale		Kleinste potvis	**DD**	**2.**			**II**
Peponocephala electra	Melon-headed Whale		Witlipdolfijn	**LC**	**2.**			**II**
Globicephala macrorhynchus	Shortfin Pilot Whale	Kabe'i keshi	Indische Griend	**DD**	**2.**			**II**
Balaenoptera physalus	Fin whale	bayena	Gewone vinvis	**EN**	**2.**	**1.**		**I**
Balaenoptera borealis	Coalfish whale	bayena	Noordse vinvis	**EN**	**2.**	**1.**		**I**
Balaenoptera edeni	Bryde's Whale	topo	Edens vinvis	**DD**	**2.**	**2.**		**I**
Balaenoptera musculus	Blue whale	bayena	Blauwe vinvis	**EN**	**2.**	**1.**		**I**
Megaptera novaeangliae	Humpback whale	bayena	Bultrugwalvis	**VU**	**2.**	**1.**		**I**
Physeter macrocephalus	Sperm whale	kachalote	potvis	**VU**	**2.**	**1.**		**I**
Trichechus manatus	West-indian manatee		Westindische zeekoe	**VU**	**2.**			**I**
Knaagdieren								
Calomys hummelincki	Hummelinck's vesper mouse		Hummelinck's Vesper Muis	**VU**				
Vleermuizen								
Leptonycteris curasoae	Lesser long-nosed bat		Curaçaose bladneus-vleermuis	**VU**				

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
Tadarida brasiliensis	Mexican free-tailed bat		Guanovleermuis	**LC**	**2.**	**1.**		
VOGELS								
Sarkidiornis melanotos	Comb Duck		Knobbeleend	**LC**		**2.**		**II**
Buteo albicaudatus	White-tailed Hawk	Falki	Witstaartbuizerd	**LC**				**II**
Buteo jamaicensis	Red-tailed Hawk		Roodstaartbuizerd	**LC**				**II**
Pandion haliaetus	Osprey	Gabilan piskadó	Visarend	**LC**		**2.**		**II**
Caracara cheriway	Northern Caracara	Warawara	Caracara	**LC**	**2.**			**II**
Falco peregrinus	Peregrine Falcon		Slechtvalk	**LC**	**2.**	**2.**		**I**
Falco sparverius	American Kestrel	Kinikini	Amerikaanse torenvalk	**LC**		**2.**		**II**
Falco columbarius	Merlin	Kinikini grandi	Smelleken	**LC**		**2.**		**II**
Tyto alba	Barn Owl	Palabrua	Kerkuil	**LC**				**II**
Chrysolampis mosquitus	Ruby-topaz Hummingbird	Blenchi tornasol	Rode kolibrie	**LC**				**II**
Chorostilbon mellisugus	Blue-tailed Emerald	Blenchi	Groene kolibrie	**LC**				**II**
Eulampis jugularis	Purple-throated Carib		Granaatkolibrie	**LC**				**II**
Eulampis holocericeus	Green-throated Carib		Groenkeelkolibrie	**LC**				**II**
Orthorhyncus cristatus	Antillean Crested Hummingbird		Antilliaanse Kuifkolibrie	**LC**				**II**
Cinclocerthia ruficauda	Brown Trembler		Sidderspotlijster	**LC**	**2.**			
Aratinga pertinax	Brown-throated Conure	Prikichi	West-indische parkiet	**LC**				**II**
Amazona barbadenis	Yellow-shouldered amazon	lora	Geelvleugelamazone	**VU**	**2.**			**I**
Charadrius melodus	Piping Plover		Dwergplevier	**NT**	**2.**			
Contopus cooperi	Olive-sided Flycatcher		Sparrenpiewie	**NT**				

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
Dendrocygna arborea	West Indian whistling duck	patu	West-Indische Fluiteend	**VU**	**3.**	**2.**		
Dendrocygna bicolor	Fulvous Whistling-duck	patu	Rosse fluiteend	**LC**	**3.**	**2.**		
Dendroica cerulea	Cerulean warbler		Azuurblauwe Zanger	**VU**				
Fulica caribaea	Caribbean Coot		Caribische meerkoet	**NT**				
Patagioenas leucocephala	White-crowned pigeon		Witkapduif	**NT**	**3.**			
Phoenicopterus ruber	Caribbean Flamingo	Chogogo	Caribische Flamingo	**LC**	**3.**	**2.**		**II**
Pterodroma hasitata	Black-capped petrel		Zwartkapstormvogel	**EN**	**2.**			
Puffinus lherminieri	Audubon's Shearwater	Wedrego	Audubon's pijlstormvogel	**LC**	**2.**			
Pelecanus occidentalis	Pelican		Bruine Pelikaan	**LC**	**2.**			
Sterna antillarum antillarum	Least Tern		Dwergstern	**LC**				
Sterna dougallii dougallii	Roseate Tern		Dougalls stern	**LC**	**2.**	**2.**		
Phaethon aethereus	Redbilled tropicbird		roodsnavel keerkringvogel	**LC**				
REPTIELEN								
Slangen								
Alsophis rijgersmai	Leeward islands racer		grasslang	**EN**				
Alsophis rufiventrus	Red-bellied racer		Roodbuik grasslang	**VU**				
Leguanen								
Iguana delicatissima	Lesser Antillean Iguana		Antillenleguaan	**CR**	**3.**			**II**
Iguana iguana	Green Iguana	Yuana	Groene leguaan	**LC**	**3.**			**II**
Zeeschildpadden								
Chelonia mydas	Green Turtle	tortuga blanku	soepschildpad	**EN**	**2.**	**1.2.**		**I**
Eretmochelys imbricata	Hawksbill Turtle	karèt	karetschildpad	**CR**	**2.**	**1.2.**		**I**
Caretta caretta	Loggerhead Turtle	kawama	onechte karetschildpad	**EN**	**2.**	**1.2.**		**I**

	Gangbare naam	Lokale naam	Nederlandse naam	IUCN Category	SPAW Annex	CMS Annex	Sharks MoU	CITES Appendix
Lepidochelys olivacea	Olive Ridley	tortuga bastiá	Warana	**EN**	**2.**	**1.2.**		**I**
Dermochelys coriacea	Leatherback Turtle	drikil	lederschildpad	**CR**	**2.**	**1.2.**		**I**
INSECTEN								
Danaus plexippus	Monarch butterfly		Amerikaanse monarch	**-**		**2.**		
Totaal aantal soorten	**115.**							

Bijlage 2 – Geconstateerde drukfactoren en oorzaken

Bedreigingen en drukfactoren voor ecosystemen en soorten	***Beleidsthema's***
• **Eutrofiëring (grond- en kustwater)** • **Ziekten door bacteriën en fijne deeltjes**	(Afval)waterbeheer Waterkwaliteit
• **Onverharde wegen** • **Sedimentatie** • **Ongecontroleerde afstroming**	Erosiebebestrijding/fijne deeltjes Regenwaterbeheer
• **Loslopende dieren** • **Degradatie van vegetatie op land en koralen in het mariene ecosysteem**	Erosiebebestrijding/fijne deeltjes/landbouw Handhaving Landbouw
• **Bouwnijverheid**	Erosiebebestrijding/kustontwikkeling, ruimtelijke ordening
• **Overbevissing (rifvissen en pelagische vissen)**	Visserij
• **Flora en fauna (invasieve soorten in mariene en terrestrische ecosystemen)**	Beheer van invasieve soorten
• **Capaciteit stortplaatsen** • **Illegaal storten van afval**	Beheer van vast afval Handhaving
• **Plasticvervuiling** • **Vervuiling door chemicaliën**	Fijne deeltjes en fijnstof Beheer van vast afval Milieuregels (vergunningverlening) Handhaving
• **Fysieke verstoring en vernieling** • **Vast afval en afvalwater** • **Water- en luchtverontreiniging** • **Kustontwikkeling (voor huisvesting van bezoekers en een groeiende bevolking)**	Toerisme en recreatie
• **Vervuiling door chemicaliën** • **Stranden/aanmeren van schepen**	Incidenten- of rampenbestrijdingsplannen
• **Tropische stormen en orkanen, verbleking van koraal, zeespiegelstijging, temperatuurstijging, zware regelval, verzuring van de oceanen**	Herstel- en aanpassingsvermogen in het licht van klimaatverandering
• **Verandering in landgebruik**	Bouwnijverheid
• **Gebrek aan handhaving van wet- en regelgeving**	Handhaving
• **Hiaten in wetgeving en gebrekkige afstemming op lokale, regionale, nationale en internationale wetgeving** • **Noodzaak tot afstemming op strategische doelen en acties**	Handhaving, bestuur
• **Risico op olielozingen en lozing/emissie van andere schadelijke stoffen** • **Risico op verontreinigende stoffen en voedingsstoffen door productie van zonnezout**	Industrieel Monitoring waterkwaliteit
• **Ongereguleerde kustontwikkeling** • **Noodzaak van bufferzones**	Ruimtelijke ordening
• **Onvoldoende capaciteit om alle bedreigingen op de eilanden aan te pakken**	Bestuur

Bijlage 3 – Mijlpalen per doelstelling voor de uitvoeringsagenda's

In de onderstaande tabellen staan per strategisch doel en per doelstelling concrete mijlpalen die leidend zijn voor de uitvoering van het natuurbeleid in Caribisch Nederland. De mijlpalen zijn in nauwe samenwerking met de belanghebbenden en deskundigen vastgesteld en worden noodzakelijk geacht voor het bereiken van alle doelstellingen en strategische doelen.

Strategisch doel 1 – Investeren in een veerkrachtig koraalrif ten behoeve van groter welzijn in Caribisch Nederland

1.1. Bestrijding van erosie en afstroming
1.1.1 Bestrijding van loslopende dieren
a) Al het vee wordt in afgerasterde gebieden gehouden (2024)
b) Alle wilde loslopende grazers (d.w.z. geiten en schapen, ezels, varkens, runderen) worden van Bonaire, Saba en Sint Eustatius verwijderd (2030)
c) Investeringen in een professionele (bijv. slachthuizen, voeder, omheiningen, handhaving, veterinaire diensten) en duurzame veehouderijsector (2024); de watervoorziening en voederproductie is tegen 2030 duurzaam georganiseerd
1.1.2 Regenwaterbeheer
a) Plan regenwaterretentie in werking gegaan, met 50% minder oppervlaktewaterafvoer, op basis van onderzoek (alle huizen moeten bijv. zijn voorzien van dakgoten en een wateropvangsysteem), bij alle wegenaanleg (2030)
b) Waterretentiezones (bijv. stroomgebieden, bufferzones, reparaties aan dammen en tanki's) zijn hersteld en geïntegreerd in de ruimtelijke ordening (2024)
c) Bevordering van de ontwikkeling van landbouwpraktijken die het watervasthoudend vermogen vergroten (2024)
1.1.3 Duurzame kustontwikkeling
a) De ruimtelijkeontwikkelingsplannen voor het hele eiland worden herzien/uitgevoerd om de doelen t.a.v. natuurbehoud daarin te integreren
b) Aanwijzen en instellen van een doeltreffende bufferzone om de gevolgen van bouwactiviteiten op veilige afstand van de mariene ecosystemen te houden
c) Aanwezigheid van een alternatief voor het delven van natuurlijke hulpbronnen voor de bouw (bijv. doleriet, zand) en een verbod op huidige praktijken
d) Geen strandsuppletie door zandopspuiting in of naast BMG's als erosie niet kan worden voorkomen en alternatieven voorhanden zijn
e) Verplichte en gehandhaafde MER's en SMB's op alle drie de eilanden
f) Algemeen aanvaarde en haalbare plannen voor natuurlijke oplossingen voor kustbescherming

1.2. Effectief afval- en afvalwaterbeheer
1.2.1 Adequate afvalwaterbehandeling op alle drie de eilanden
a) Effectieve afvalwaterbehandeling op alle drie de eilanden (2030)
b) Toepassing van de volgende streefwaarden voor kustwaterkwaliteit: gehalte aan anorganische stoffen van 0-0,07 µmol/l voor fosfaat, 0 tot 2,5 mg/l drijvend materiaal, en 0 tot 1 µmol/l opgeloste anorganische stikstof; concentraties organische deeltjes (POM): POC 0-15 µmol/l; PON 0-1 µmol/l. concentratie chlorofyl-a < 0,6 µg/l in 2024
c) Uitvoering van een doeltreffend monitoringsprogramma voor de kwaliteit van grond- en zeewater, inclusief de benodigde onderzoeksvoorzieningen (2024)
d) Verbod op irrigatie met behandeld afvalwater binnen een bepaalde afstand van de hoogwaterlijn (2024)
e) Regelgeving waarin een verbod op beerputten is voorzien, en waarbinnen gehandhaafd kan worden op lekkende septische tanks op alle drie de eilanden (2030)

f)	Geen enkele afvallozing door schepen in territoriale wateren en rond de Sababank (2024)
g)	Formuleren en handhaven van normen ten aanzien van milieugevolgen van industrieën (2030)
h)	Minder uitstroom van landbouwchemicaliën en bevordering van het gebruik van organische kunstmestsoorten/ongediertebestrijding, geïntegreerde plaagbestrijding (2030)
1.2.2 Beheer van vast afval	
a)	Volledig einde aan illegaal afvalstorten (2030)
b)	Totaal einde aan storten dankzij investeringen in geavanceerde afvalverwerking en -recycling (2030)
c)	Bestrijding van lekkage van verontreinigende stoffen vanuit bestaande stortplaatsen naar de bodem en het oppervlaktewater (2030)
d)	Investeren in bedrijven die plastic/vast afval benutten voor de vervaardiging van nieuwe producten (2024)
e)	Verbod op wegwerpplastic (2024), resulterend in minder plastic afval (bijv. geen plastic verpakkingen van fruit en groenten in lokale supermarkten en levensmiddelenwinkels)
f)	Regulering en handhaving van afvalscheiding in de industrie en huishoudens (2024)
g)	Monitoring van zwerfvuil op zee en bevordering van het schoonmaken van de zee en kustgebieden waar plastic zich ophoopt (2024)
h)	(Fiscale) prikkels en handhaving ten behoeve van de naleving van het afvalbeheerbeleid (2030)

1.3. Koraalrifherstel	
a)	Herstel van aangetaste rifgebieden die daarvoor in aanmerking komen (2024)
b)	Vaststellen van streefdoelen voor koraalbedekking voor elk eiland op basis van historische basisniveaus (2024)
c)	Praktijkgemeenschap, kennisuitwisseling over standaarden en protocollen voor herstel tussen de zes Nederlandse Caribische eilanden, op basis van lokaal opgedane kennis (2024)
d)	Monitoringsstrategie uitgevoerd om de koraalbedekking in het gehele rifgebied te volgen en de slagingskansen van hersteloperaties te evalueren (2024)

Strategisch doel 2 – Herstel en behoud van de unieke habitats en soorten in Caribisch Nederland

2.1. Behoud en herstel van cruciale habitats	
a)	*Yarari*-reservaat voor zeezoogdieren en haaien is in 2024 een effectief gehandhaafd natuurpark
b)	Doeltreffend behoud van belangrijke habitatfuncties (zoals migratieroutes en kraam- en foerageergebieden) in 2030
c)	Geschikte beschermde gebieden in Caribisch Nederland zijn aangewezen als nationaal park (2024)
d)	Belangrijke, momenteel niet-beschermde habitats worden aangewezen als beschermd gebied (2030)
e)	Beheerplan voor de Sababank is uitgevoerd en wordt gehandhaafd (2024)
f)	Betere en beschermde broedgebieden voor zee- en kustvogels (2030)
g)	Ontwikkeling en uitvoering van beheerplannen voor gebieden met mangroven en zeegras (2024)
h)	Bescherming van grotten en andere voor vleermuizen belangrijke habitats (2030)
i)	Verbod op ontbossing en de uitvoering van mitigerende maatregelen (2024)
j)	Met de betrokken partijen zijn beheerplannen ontwikkeld of geactualiseerd en voor alle beschermde gebieden, inclusief Ramsar-gebieden, worden die jaarlijks geëvalueerd

(2024)
k) Uitgebreide inventarisatie van belangrijke beschermde gebieden (ecosystemen en habitats) plus richtlijnen voor beheer (2030)
l) Capaciteitsopbouw uitmondend in een LVV-departement voor herbebossing op de drie eilanden (2024)
m) Structurele herbebossing van droge bossen, inclusief een kruidlaag van “inheemse” soorten die van het eiland afkomstig zijn (2030)
n) Structurele herbebossing van tropische bossen (2030)
o) Dankzij herstel van waterstromen worden de mangroven van Bonaire weer in hun originele omvang hersteld (2030)

2.2. Behoud van cruciale en iconische soorten
a) Vaststellen en monitoren van streefpopulaties van cruciale en iconische soorten in 2024 (zie bijlage)
b) Uitvoering van instandhoudingsplannen ter bescherming van cruciale en iconische soorten in 2030 (zie bijlage 1)
c) Opzetten van fokprogramma’s, zo nodig, om de instandhoudingsdoelstelling te halen (2030)
d) Instellen van financiële mechanismen voor programma’s inzake monitoring, behoud en rampenbestrijding (2025)

2.3. Voorkoming van nieuwe en bestrijding van gevestigde invasieve soorten
a) Protocol voor bioveiligheid op zee en in de lucht (bijv. bioveiligheidsplan) is voor geheel Caribisch Nederland opgesteld en uitgevoerd, en wordt op doeltreffende wijze gehandhaafd (2024)
b) Systeem voor het inventariseren en monitoren van invasieve soorten ontwikkelen (2030)
c) Ontwikkeling en uitvoering van beheerplannen voor de bestrijding van populaties invasieve soorten (2024)
d) Bestrijding van corallita via een integrale benadering van ecosysteemherstel op Sint Eustatius en Bonaire (2024)
e) Gereguleerde recreatievisserij om de biomassa koraalduivel op de riffen kleiner dan 35 exemplaren per hectare te houden (2024)
f) Kwalitatief goede bedekking van inheems zeegras door beheer van oprukkende invasieve soorten zeegras en door geen grote aantallen functionele soorten (zoals zeeslakken en vissen) weg te halen (2030)
g) Ontwikkeling en uitvoering van beheerplannen ter bestrijding van katten, cavia’s en ratten (knaagdieren), honden (2030)

Strategisch doel 3 – Lokale economische ontwikkeling op basis van duurzaam gebruik van natuurlijk kapitaal

3.1. Duurzame visserij
a) Uitvoering van het Beleidsplan duurzame visserij (2024)
b) Evaluatie en actieve monitoring van de bestanden commerciële vis, kreeft en zeeslakken ten behoeve van duurzame exploitatie in 2024
c) De visserijsector zo organiseren dat de capaciteit en infrastructuur wordt opgebouwd voor een duurzame en rendabele visserij (2024)
d) De lokale markt voor koraalduivels verder ontwikkelen, waaronder het uitwerken van innovatieve methoden voor het vangen van de koraalduivel Potentiële plaatselijke afnemers, zoals supermarkten, restaurants en hotels inschakelen, zodat die in 2024 zijn uitgegroeid tot “initiërende klanten” (zie invasieve soorten)
e) Kwetsbare toppredatoren en belangrijke herbivoren beschermen met behulp van

	visserijregelgeving (2024)
f)	Uitbreiding van de zones waarin niet gevist mag worden tot ten minste 30% van de kustwateren (2024)
g)	Invoering en handhaving van de wetgeving op de eilanden volgens welke vissen vanaf de kust alleen is toegestaan in speciaal aangewezen gebieden (2024)
h)	Invoering van een regionaal protocol voor de verzameling van visserijonafhankelijke gegevens in een centrale database waarin Aruba, Curaçao en Sint Maarten zijn opgenomen (2024)
i)	Aansluiting van de bestaande nationale visserijwetgeving op lokale wetgeving en regelgeving voor beschermde zeegebieden en de resultaten op transparante en duidelijke wijze meedelen aan alle belanghebbenden (2024)

3.2. Toerismesector in evenwicht met natuurbehoud	
a)	Grondig onderzoek naar het maximum aantal cruisetoeristen en overnachtingen per jaar dat gezien de ecologische en sociale druk nog aanvaardbaar is met het oog op het realiseren van duurzaam toerisme (2024)
b)	Regulering van het aantal en de gevolgen van toeristische activiteiten per locatie en/of type habitat, op basis van sociale, economische en ecologische draagkracht (2030)
c)	De instandhoudingsdoelstellingen voor ecosystemen en biodiversiteit worden opgenomen in en afgestemd op de strategische toerismeplannen voor de drie eilanden, ook wat betreft ruimtelijke ordening (2024)
d)	Richtlijnen, criteria en regelgeving om te zorgen voor investeringen in de toeristische sector die echt duurzaam zijn en overeenkomstig de toerismestrategie voor de lange termijn (2030)
e)	Een uitgebreide en stevige regeling voor duurzaamheidscertificering voor accommodaties, bars en restaurants, en touroperators op basis van bestaande initiatieven (zoals Travel Life, Green Destinations, Quality Coast, Blue Flag-bestemmingen, enz.) in 2024
f)	Ontwikkeling en invoering van een fiscaal instrumentarium voor de toeristische sector met het oog op de financiering van investeringen in natuurbehoud (2024)

3.3. Investeren in duurzame lokale voedselproductie	
a)	Facilitering van het duurzaam gebruik van afvalwater en andere mogelijke afvalstromen (bijv. compost) voor landbouwproductie (2024)
b)	Ontwikkeling van infrastructuur en capaciteit om verbruik en productie van lokale groenten en fruit, diervoerder en andere commerciële gewassen te stimuleren (2024)
c)	Ontwikkeling van infrastructuur en prikkels om de vraag naar lokale landbouwproducten te stimuleren (2024)
d)	Opzetten van een strategie voor het gehele eiland ter stimulering van circulaire productie die overeenstemt met EU-strategieën voor de circulaire economie (2030)
e)	Onderzoek bevorderen naar en investeringen in gewassen die tegen zout bestand zijn, alsook de teelt van algen en zeewier (2030)
f)	Geïntegreerde projecten voor plattelandsontwikkeling opstarten voor het creëren van bufferzones met duurzame vormen van landbouw in de buurt van natuurgebieden (2030)
g)	Ontwikkeling van richtlijnen en bevordering van beste praktijken voor duurzame landbouw (2024)

Strategisch doel 4 – Scheppen van randvoorwaarden voor effectief beheer en duurzaam gebruik van de natuur in Caribisch Nederland

4.1. Bewustmaking via onderwijs en opleiding	
4.1.1 Onderwijs en opleiding	
a)	Voor alle thema's in het NMBP-CN zal inhoud worden ontwikkeld als onderdeel van

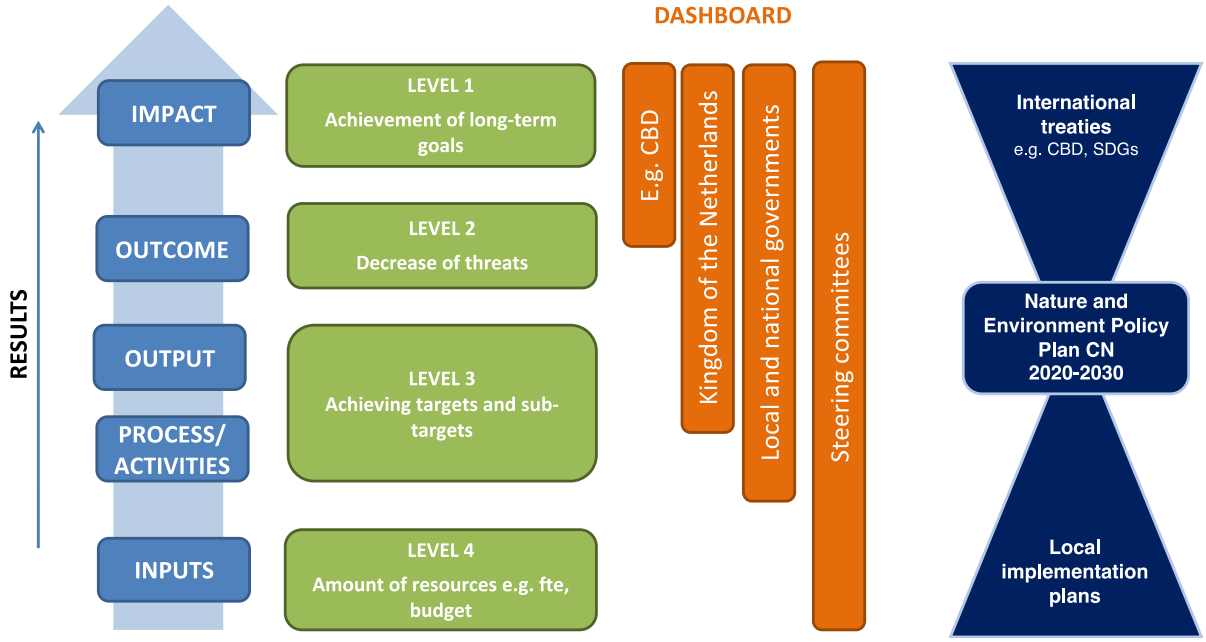
	een lesprogramma waarmee kinderen in de crèches, lagere en middelbare scholen op de eilanden worden voorgelicht/onderwezen (2024)
b)	In elk uitvoeringsplan moet sprake zijn van gerichte onderwijsprogramma's voor alle relevante betrokken partijen (2024) en bij voorkeur leiden tot deskundigheid die in 2030 commercieel kan worden benut
c)	Aanbod van vrijwillige cursussen in het kader van bestaande onderwijsprogramma's over onderwerpen die in dit NMBP-CN ter sprake zijn gekomen, zoals waterretentie, de kringloopeconomie, klimaatverandering, enz. (2030)
d)	Jongeren betrekken door het organiseren van activiteiten over de natuur, zoals monitoring en herstel (2024)
e)	Een programma dat lokale beleidsmakers informeert over de inhoud van dit NMBP-CN en de effecten daarvan (2024)
f)	Elk uitvoeringsplan bevat een programma dat de lokale bevolking erbij moet betrekken en de kennis vergroot over de voordelen die er voor haar kleven aan het behoud van de natuur en van de koraalriffen in het bijzonder (2024)
g)	Ervoor zorgen dat alle uitvoeringsagenda's kansen voor studenten bevatten om naar de eilanden terug te keren (2024)
4.1.2 Bewustmaking	
a)	Ervoor zorgen dat voor alle uitvoeringsagenda's communicatie- en voorlichtingsstrategieën worden ontwikkeld en uitgevoerd die op de diverse doelgroepen zijn gericht (2024)
b)	De gehele bevolking is op de hoogte gebracht van de gunstige effecten van een gezonde bodem en duurzaam waterbeheer voor de natuurlijke omgeving en ecosysteemdiensten (2030)
c)	Opname van richtlijnen en voorlichtingsmomenten ter waarborging van de transparantie bij het realiseren van alle projecten en programma's (2024)

4.2. Werkgelegenheid creëren via investeringen in natuur	
a)	Bij elk thema in het uitvoeringsplan moet verplicht worden ingaan op de vraag of en zo ja welk soort kansen op sociale werkgelegenheid er voor de lokale eilandbewoners kunnen worden gecreëerd (2024)
b)	Verplichting tot het zoeken van alternatieven voor het delen van de opbrengsten van natuurbehoud indien uit de activiteiten in het NMBP-CN geen inkomen kan worden gegenereerd (2030)

4.3. Ontwikkeling van een structurele onderzoeksagenda voor de opbouw van een permanente kennisbasis ten behoeve van behoud, herstel en duurzaam gebruik van de natuur in Caribisch Nederland	
a)	Ontwikkeling van een gecoördineerde onderzoeksagenda voor Caribisch Nederland
b)	Uitvoering van een onderzoeksprogramma voor het beoordelen van de lokale gevolgen van klimaatverandering voor mariene en terrestrische ecosystemen
c)	Belangrijke kennishiaten vaststellen met betrekking tot de structurele beoordeling van de kwaliteit van de natuur en het milieu

Bijlage 4 – Monitoring en verslaglegging

Om het NMBP-CN Caribisch Nederland te kunnen monitoren, wordt een monitoringskader voorgesteld dat is gebaseerd op de criteria en principes die door de OESO zijn vastgesteld en die betrekking hebben op resultaatgebaseerde besluitvorming[8]. Zoals afbeelding 5 laat zien, kunnen met dit type monitoringskader de uitgaven die verband houden met het NMBP-CN Caribisch Nederland 2020-2030 (input), stapsgewijs, van beneden naar boven, worden gevolgd en de voortgang bij het behalen van de doelstellingen (process/activities) worden beoordeeld. Daarnaast wordt het makkelijker om de doelstellingen te behalen (output), de druk op de ecosystemen te verminderen (outcome) en bij te dragen aan de strategische langetermijndoelen voor natuurbehoud (impact), zoals die door de lokale overheden en belanghebbenden zijn vastgesteld.

Afbeelding 5 Schematische weergave van het monitoringskader

Om de voortgang bij het behalen van de in dit plan beschreven strategische doelen en doelstellingen voor natuurbehoud te kunnen meten en monitoren, zullen indicatoren worden ontwikkeld voor de diverse resultaatniveaus, dus per subdoelstelling, doelstelling, bedreiging en strategische langetermijndoel. Afbeelding 5 laat zien dat de voor de verschillende monitoringsniveaus gehanteerde indicatoren gebruikt kunnen worden om diverse doelgroepen te informeren. Door relevante reeksen kernprestatie-indicatoren te kiezen, kunnen verschillende belanghebbenden namelijk worden geïnformeerd met behulp van op hen afgestemde dashboards (zie de oranje staven).

Waar mogelijk moet de omschrijving van de indicatoren worden gebaseerd op bestaande gegevens en monitoringsactiviteiten van lokale deskundigen. Regionale instellingen (bijv. CBS Caribisch Nederland, DCNA, Dutch Caribbean Biodiversity

[8] OESO, 2002. *Glossary of Key Terms in Evaluation and Results Based Management.*

Database – DCBD) en andere onderzoeksinstituten houden databases bij met structurele monitoringsgegevens. Er moet een beoordeling worden ontwikkeld voor gegevenshiaten, zodat inzicht ontstaat in de voor monitoring beschikbare gegevens. Telkens wanneer er sprake is van onvoldoende gegevens moeten monitoringsprogramma's worden opgestart om basisniveaus vast te stellen en vooruitgang te meten. De indicatoren moeten worden vastgesteld door lokale deskundigen, die ook gegevens verzamelen en monitoren ten behoeve van de langetermijnmonitoring op de eilanden. Lokale natuurbeschermingsorganisaties moeten een strategie voor het monitoren van de biodiversiteit formuleren en onderzoeksprioriteiten vaststellen, zoals het permanent monitoren van de waterkwaliteit en de sedimentatie in kustwater. Hieraan kan worden bijgedragen door externe deskundigen, zolang er maar sprake is van lokale capaciteitsopbouw. Deze monitoringsactiviteiten moeten deel uitmaken van de uitvoeringsplannen.

De reeks indicatoren moet ook worden afgestemd op de indicatoren die in het kader van het Verdrag inzake biologische diversiteit zijn vastgesteld voor het beoordelen van de voortgang bij het behalen van de Aichi-biodiversiteitsstreefdoelen[9], evenals die voor het beoordelen van de voortgang bij het behalen van de duurzameontwikkelingsdoelstellingen[10]. Dit zal bijdragen aan de inspanningen van de eilanden in het kader van hun rapportageverplichtingen inzake deze internationale verdragen.

[9] Er zijn twintig belangrijke Aichi-streefdoelen. Zie https://www.cbd.int/2010-target/framework/indicators.shtml
[10] Er zijn 17 duurzameontwikkelingsdoelstellingen en 169 substreefdoelen. Zie https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/

Bijlage 5 – Beschermde gebieden

Internationaal beschermde gebieden

Ramsar-gebieden

Op Bonaire zijn vijf Ramsar-gebieden aangewezen: Slagbaai, Gotomeer, Klein Bonaire, Pekelmeer en Lac. Omdat de eilanden zelf beslissen welke gebieden zij wensen aan te wijzen als beschermd gebied, hebben zij volgens de Wet Grondslagen natuurbeheer en -bescherming BES ook de verantwoordelijkheid om het gebied overeenkomstig de geldende internationale normen te beheren. Mocht een eiland echter niet aan de Ramsar-norm kunnen voldoen, dan kan het de minister om bijstand vragen.

Het ministerie (van EZK) zal de beoordeling en het beheer van de diverse Ramsar-gebieden op Bonaire ondersteunen en waar mogelijk helpen bij de ontwikkeling van beheerplannen en de uitvoering daarvan. Het ministerie zal ook onderzoeken hoe de Ramsar-gebieden een prominenter profiel kunnen krijgen en samen met de eilanden beoordelen of er behoefte is aan speciale regelgeving om aan de Overeenkomst van Ramsar te voldoen. In het Nederlandse Caribisch gebied kennen Aruba en Curaçao eveneens Ramsar-gebieden. Krachtens de Overeenkomst van Ramsar moet elke lidstaat een inventaris van zijn waterrijke gebieden opstellen. In het geval van de eilanden in het Nederlandse Caribisch gebied is deze inventaris nooit opgesteld, maar in het kader van dit beleidsplan zal deze inventarisatie alsnog voor Caribisch Nederland worden opgemaakt.

SPAW-gebieden

De criteria en procedure voor het plaatsen van bijzondere beschermde gebieden en de in de natuur levende dieren en planten op de lijst van het SPAW-protocol zijn pas onlangs door de partijen daarbij vastgesteld. Momenteel zijn het Quill/Boven National Park, het Sint Eustatius National Marine Park, het Mount Scenery National Park, het Saba National Marine Park, het Saba Bank National Park en het Bonaire National Marine opgenomen in de lijst van bijzondere beschermde gebieden.

Nationaal beschermde gebieden

Exclusieve economische zone (EEZ)

Volgens het Verdrag van de Verenigde Naties inzake het recht van de zee (UNCLOS, 1982) is een exclusieve economische zone een maritieme zone waarover een staat de soevereine rechten bezit voor de exploratie en het gebruik van mariene rijkdommen. Het is de verantwoordelijkheid van het land om de grenzen van een EEZ vast te stellen en voor het Nederlandse Caribisch gebied. Om dit grote zeegebied effectief te kunnen beheren, is in overleg met elk van de landen van het Koninkrijk een EEZ-beheerplan ontwikkeld, getiteld “Management Plan for the natural resources of the EEZ of the Dutch Caribbean” (IMARES, 2010). De uitvoering daarvan is in handen van een speciale commissie voor mariene biodiversiteit en visserij: de EEZ-commissie. Dit beheerplan omvat niet slechts alle EEZ-wateren, maar ook de territoriale wateren buiten de grenzen van de mariene parken rondom de eilanden.

Zeezoogdierenreservaat

Het Yarari-reservaat voor zeezoogdieren en haaien is op 1 september 2015 in het Nederlandse Caribisch gebied ingesteld. Het Yarari-reservaat omspant alle wateren

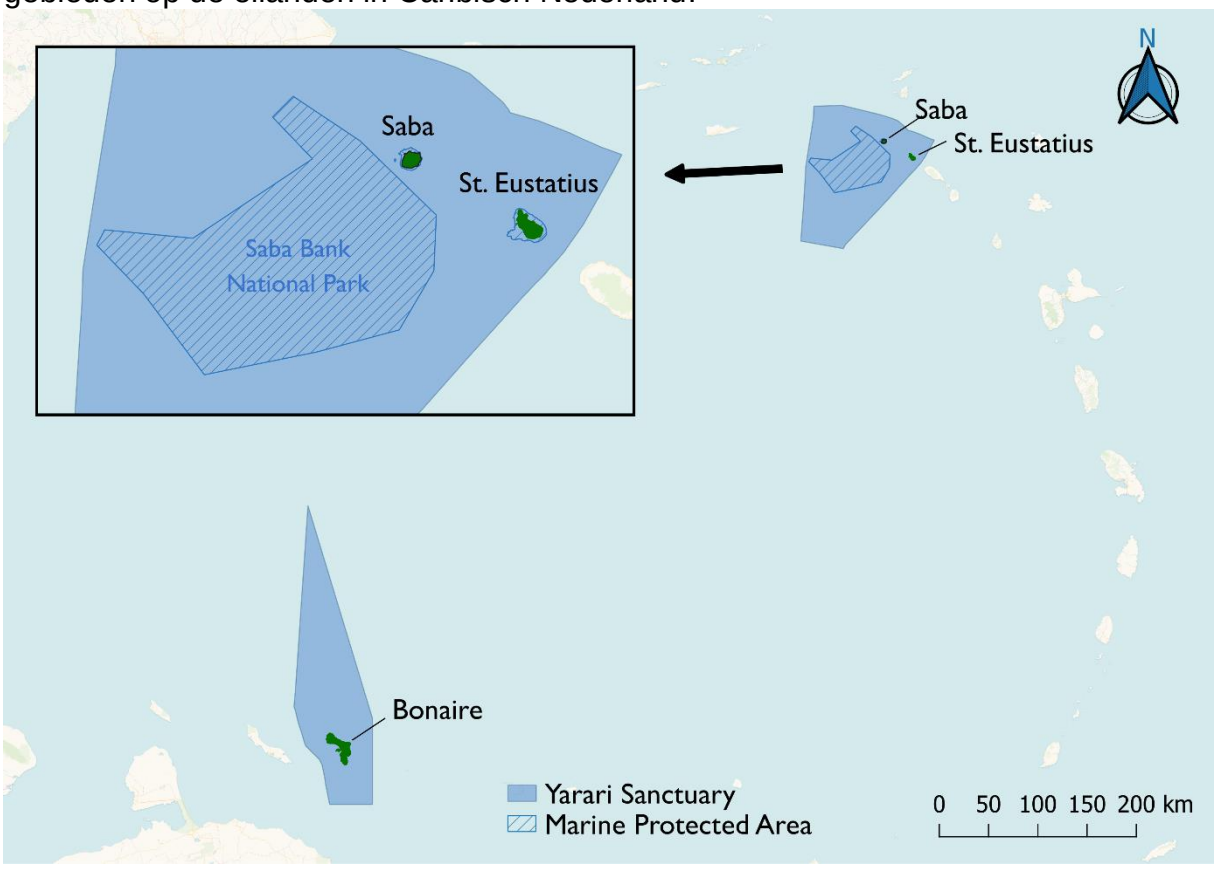
van Bonaire en Saba en, sinds september 2018, Sint Eustatius. Het reservaat is bedoeld om zeezoogdieren, haaien en roggen te beschermen.

Nationale parken
In Caribisch Nederland zijn de volgende nationale parken aangewezen:
Bonaire:
- Bonaire National Marine Park

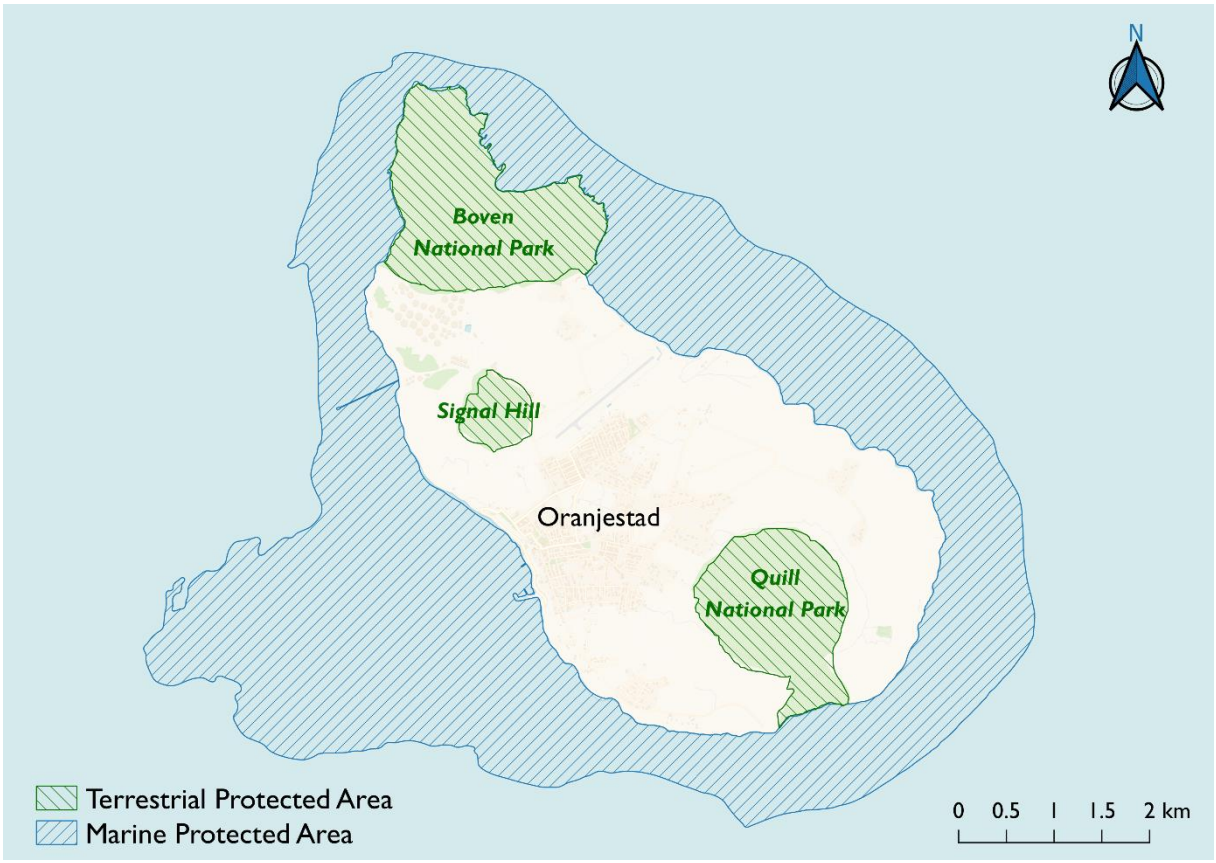
Saba:
- Saba National Marine Park
- Saba Bank National Park
- Mount Scenery National Park

Sint Eustatius:
- Sint Eustatius National Marine Park
- Sint Eustatius Quill/Boven National Park

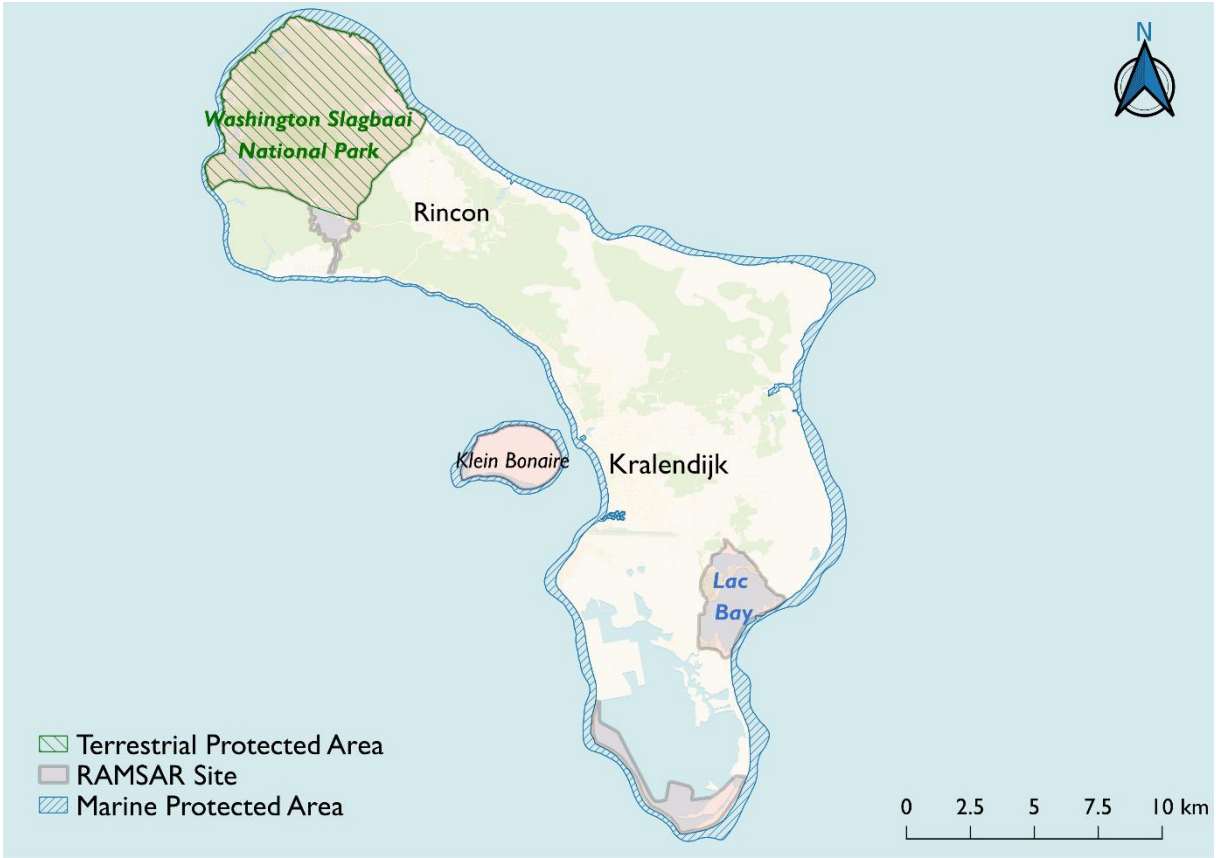
Lokaal beschermde gebieden
De onderstaande kaarten laten de locaties zien van de aangewezen beschermde gebieden op de eilanden in Caribisch Nederland.

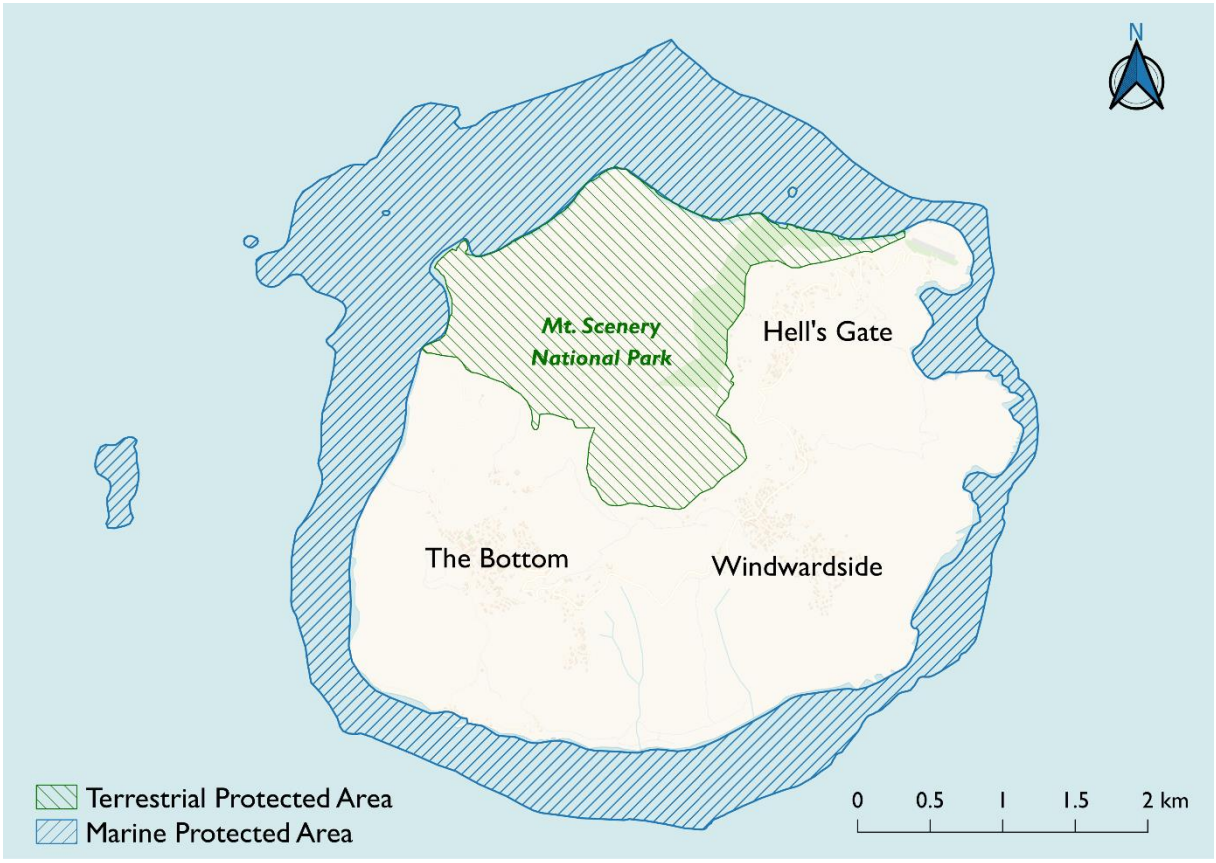
Nationale Marine Park Sababank

St Eustatius national marine park and national park Quill/ Boven

Bonaire national marine park and protected areas

Saba national marine park and national park Mount Scenery